

Szentes Barbara PhD-hallgató,
Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Jog- és Állambölcseleti Tanszék

OTDK pályamunka

A bírói döntéshozatali folyamat pszichológiai kitekintéssel*

„Áldalak sors, hogy bíróvá nem tevé, mi könnyű törvényt írni pamlagon. Könnyű ítélni a felületesnek, és mily nehéz ki a szívet kutatja, méltányolván minden redőzetét.”

Madách Imre: Az ember tragédiája

1. Bevezetés

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy a bírák döntéshozatali folyamatába egy teljesen új szemszögből nyerjek betekintést. A betekintés módszerének pedig a pszichológiát választottam, illetve többfajta személyiségtipológiát.

A módszerek leírásából már látszik, hogy fő célom az volt hogy meghatározzam a bírói személyiség sajátosságait, miután egy általános személyiségtipológiát is bemutattam. Ezek után megvizsgáltam, hogy a bíró személyisége, szubjektuma milyen mértékben vesz, illetve vehet rész a döntéshozatali eljárásban. Segítségül hívtam már meglévő kutatások eredményeit, valamint jogtudósok, és jogelméleti gondolkodók álláspontjait. A különböző részeket próbáltam fejezetenként jól elkülöníteni, valamint olyan sorrendbe tenni őket, hogy szépen egymásra épülhessenek. Végül a záró gondolatokban összefoglaltam kutatásom eredményét.

Annak, aki a témában további ismeretszerzésre vágyik, a lábjegyzeteken kívül az írásom végén a forrásoknál újból összegyűjtöttem az általam használt művek, tanulmányok, folyóiratok, jegyzetek, tankönyvek, könyvek íróját és címét listába szedve. Remélem a források listáját követő melléklet rész, pedig még részletesebb betekintést ad az olvasónak, és kibővíti dolgozatomban.

* A dolgozat a XXX. Jubileumi OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójának Jog- és Állambölcselet Tagozatában I. helyezést ért el.

2. A bírói funkció, a bíróvá válás folyamata

2.1. A bírák szerepe

A bíró az állami igazságszolgáltatás gyakorlásával megbízott személy. A törvényhozó által megalkotott jogszabályok alapján alkalmaznia kell az egyedi esetre vonatkozó jogot, tehát egyéniesít.

Rudolf Stammler szerint *“a feleknek, a tanácsadóknak és az ítélezőknek maguknak kell megkeresniök és megtalálniök az akkor adott jogkérdés helyes eldöntése módját”*¹. Stammler elismeri a bíró jogalakítási lehetőségét, abban az esetben, ha az írott jog pontatlan vagy hiányos. Véleménye szerint ilyenkor a bíró egyfajta szabad jogtalálást hajt végre, amelynek során olyan döntést kell hoznia, amilyent ő maga hozna törvényhozóként.² Vagyis figyelemmel kell lennie a törvényhozó akaratára, döntése nem lehet azzal ellentétes.

Hermann Kantorowicz álláspontja szerint a bírónak meg kell felelnie bizonyos követelményeknek. Ezek a következők:

*„ítéleteit ne csak a törvények paragrafusai alapján hozza; többé már nem a törvény szolgája, hanem a jog alakítója is egyben; joghézag esetén alkotó jelleggel próbálja azt kitoldani; nem az indoklás a döntés lényege; személyes, azonban érzelmektől mentes legyen ítékezése, mely nem pusztán tudományos immáron, és az előreláthatóság sem elvárás többé.”*³

A bírák jogalkalmazási szerepe sosem volt vitatott, hiszen ez a feladatuk, alkalmazni a törvényhozó által konstruált jogot. A törvény alkotója viszont sosem tudja az összes életviszonyt szabályozni, mindig maradnak „hézagok”, így a bíróra hárulnak az egyéniesítési és a „jogalakítási” folyamatok, mindezeket úgy kell alkalmazni, olyan döntést kell hozni, amelyet maga a törvényhozó hozott volna. A jogalkalmazás mellett fontos szerepe van a jogértelmezésnek, valamint a jog hatékonyságának elősegítésének is, ezalatt azt értem, hogy olyan döntést kell hoznia, amely preventív hatással bír a társadalom többi tagjára.

¹ Varga Csaba: Jog és filozófia c. művében: Rudolf Stammler: A helyes jog, Osiris Kiadó, Budapest, 1998

² Mezei Péter: A bírák szerepe a jogrendszerben – A XX. század első felének jogelméleti gondolkodói tükrében, Jogelméleti szemle, 2002/ 3. szám

³ Varga Csaba: Jog és filozófia c. művében: Hermann Kantorowicz: Küzdelem a jogtudományért c. tanulmányából részlet

A bíró a tárgyalóteremben hármas szerepben van jelen, egyrészt az állami igazságszolgáltatás megtestesítője, másrészt a társadalom tagja, harmadrészt egy munkáját végző egyén.⁴ Ennek a három szerepnek összhangban kell lennie.

Ma Magyarországon bíró úgy lehet valaki, ha jogi diplomát szerez, utána egy sikeres felvételi vizsgát követően fogalmazónak nevezik ki, majd leteszi a jogi szakvizsgát amely után egyenes az út a titkár kinevezésre, végül a megüresedett bírói helyekre a legrégebb óta munkában álló titkár nyeri el a bírói címet. A feltételeket az 1997. évi LXVII. törvény⁵ határozza meg. E szerint bíróvá nevezhető ki az, aki: magyar állampolgár, büntetlen előéletű, választójoggal és egyetemi jogi végzettséggel valamint jogi szakvizsgával rendelkezik. Ezekon kívül megfelelő vagyonynyilatkozatot tesz, és legalább egy évig bírósági vagy ügyészségi titkárként dolgozott.⁶

A bírói kinevezése előtt az illetőnek pályaalalmassági vizsgálaton kell részt vennie, a következő alfejezetben ezt szeretném részletesebben bemutatni.

2.2. A pályaalalmassági teszt felépítése, céljai

A bírák, bírósági titkárok és ügyészek ún. pályaalalmassági vizsgálatát 1999 márciusától vezették be Magyarországon. A vizsgálat célja az, hogy a pályázó ítéloképességének, objektivitásának és munkabírási képességének figyelembevételével szülessen meg a döntés. Az alalmassági vizsgálat tartalmaz általános fizika, neuro-pszichiátriai, és pszichológiai teszteket is.⁷ Ezt azért tartom fontosnak leírni dolgozatomba, mert a vizsgálat is azt bizonyítja, hogy bíró nem lehet akárki, a követelmények pedig maguk határozzák meg, hogy milyen legyen egy bíró. Ezek a követelmények: elvonatkoztatási és objektivitási készség, tárgyszerűség, fontos, hogy a bírót ne lehessen befolyásolni, és legyen képes eltekinteni az ügy jogi megítélésekor figyelembe nem vehető körülményektől. A döntési képesség vizsgálatára azért van szükség, hogy kiszűrhetővé váljon az a személyiség, aki nem tud megbirkózni a bírók munkája során adódó döntéskényszerrel, mivel ez, az ügyek elhúzódsához vezetne.

⁴ Kondorosi Ferenc – Uttó György – Visegrády Antal: A bírói etika és a tisztességes eljárás, Magyar Hivatalos Közlöny, Budapest, 2007

⁵ a bírák jogállásáról és javadalmazásáról

⁶ illetve alkotmánybíróként, bíróként, katonai bíróként, ügyészként, közjegyzőként, ügyvédként, jogtanácsosként működött, vagy a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény hatálya alá tartozó központi közigazgatási szervnél közigazgatási, illetve jogi szakvizsgához kötött munkakörben dolgozott

⁷ cikk a www.origo.hu oldaláról 1999-ből

A pályaalalmassági vizsgálatot az 1/1999. (I. 18.) IM-EüM együttes rendelet szabályozza.

A rendelet alapján a vizsgálat három részből áll, ezek a rendelet mellékletében felsoroltak szerint:

I. Általános orvosi vizsgálat:

1. Általános kórelőzmény-felvétel

a) egészséggel kapcsolatos panaszok,

b) a rendelkezésre álló orvosi dokumentáció áttekintése.

2. Általános testi vizsgálat (fizikális mellkasi és hasi vizsgálat, tájékozódó jellegű mozgásszervi vizsgálatok).

3. Szükség esetén kiegészítő vizsgálatok kérése (röntgen, EKG, labor, panaszoktól függő egyéb vizsgálatok).

II. Neuro-pszichiátriai vizsgálat:

1. *Kiegészítő kórelőzmény-felvétel az általános neuro-pszichiátriai vizsgálat szempontjai szerint.*

2. *Szervi idegrendszeri vizsgálat.*

3. *Szükség esetén kiegészítő vizsgálatok kérése (EEG, koponya CT stb.).*

III. Pszichológiai alalmassági vizsgálat:

1. *Feltáró beszélgetés (exploratio).*

2. *Tesztvizsgálatok:*

alaptesztek:

Rorschach

MMPI

3. *Kiegészítő vizsgálatok szükség esetén: MAWI (intelligenciavizsgálat), SZONDI, CPI, illetve más olyan vizsgálat, aminek magyar standardja van, és elvégzése speciális okok felmerülése miatt indokolt.*

Számomra az utolsó rész, tehát a pszichológiai alalmassági vizsgálat és annak is az utolsó eleme, a tesztvizsgálatok a legérdekesebbek, így a továbbiakban ezeket szeretném bemutatni.

A rendelet alapján általános esetben két tesztet végeznek el a pályaalkalmassági vizsgálat keretében, méghozzá a Rorschach és az MMPI tesztet.

2.2.1. A Rorschach teszt

A tesztet Hermann Rorschach svájci pszichiáter fejlesztette ki az 1920-as években.⁸

Ez az egyik legismertebb projektív pszichológiai teszt, mely során képekkel vizsgálják a személy rejtett érzelmeit, motivációit.⁹

A vizsgált személy feladata, hogy értelmet adjon olyan foltoknak, melyeknek nincsen meghatározott jelentésük, valamint alaki szempontból is véletlenszerűek.

Ez a feladat olyan folyamatot vált ki, melyet funkcionálisan az alakító munkával és a külső ingerrel irányított asszociatív lefolyással lehet jellemezni. A teszt sikere azon alapul, hogy ez az alakító folyamat a személyiség megnyilvánulása, melyet érzelmi és indulati mozzanatok színeznék. A teszt különösen alkalmas a szükségletek, indulatok, vágyak áttételes megjelenítésére. A szabad asszociáció módszerén alapulva a gondolatok egymásutánosságát az azok által képviselt élmények, valamint indulatok kapcsolódása vezérli. Mindez a folyamat a személy élettörténetének élményhátterén rajzolódik ki.¹⁰

A teszt 10 táblából áll, melyeken tintafoltok találhatóak. A 10 táblából 5 fekete, 2 piros-fekete, 3 többszínű foltokat ábrázol.¹¹

A táblák az egész világon egységesek, így biztosítható a tesztek eredményeinek összehasonlíthatósága. A vizsgálatot erre kiképzett pszichológus végzi, aki először elbeszélget a vizsgált személlyel, majd elmondja neki a vizsgálat lényegét, utána kezdődik csak a teszt. A pszichológus a vizsgált személyt arra kéri, hogy egyenként minden táblát vegyen kézbe, nézze meg, és mondja el, hogy miket lát a foltokban, azok egésze vagy egy-egy része mit juttat az eszébe. A pszichológus közben a személy összes mondandóját lejegyzeteli. Amikor minden tábla sorra került, újra átnézik azokat, és a vizsgált személy meg is mutatja, hogy melyik általa megnevezett dolgot a tábla melyik foltjában látja. A tesztnél nincsenek sem jó, sem rossz válaszok. Az értékelés során a pszichológus a válaszok jellemzőit egy bonyolult módszerrel összegzi, és figyelembe veszi a beszélgetés során leszűrt megfigyeléseit is. Ennek

⁸ Hermann Rorschach a foltértelmezési próbáját a *Pszichodiagnosztika* könyvében tette közzé 1921-ben

⁹ Mérei Ferenc (1982) A Rorschach-próba: egységes jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest.

¹⁰ Bordás Sándor-Huncik Péter: FER (Feszültség Előrejelző Rendszer), Nagymegyer, NAP Kiadó, 1999

¹¹ A képek megtekinthetőek a Mellékletben, forrás: www.wikipedia.org

megfelelően öt kategóriát vesznek figyelembe: a lokalizációt, a determinánsokat, a tartalmat, a gyakoriságot, és az ún. különleges reakciókat.

Az első kategória azt jelenti, hogy a választ a vizsgált személy a felt egészére, vagy csak annak egy részére adta. A második típus azzal foglalkozik, hogy a választ a felt alakja, színe, mintázata vagy árnyékolása váltotta-e ki. A harmadik variáció azt vizsgálja, hogy maga a válasz mit képvisel. A negyedik kategória a válaszok eredetiségét, gyakoriságát vizsgálja a teszt időtartama alatt. Végül az utolsó szempont a vizsgált személy adott helyzetre kimutatott reakcióit vizsgálja. Ezen kategóriák alapján különböző pontrendszereket állapítottak meg. A pszichológus ezekhez hozzáveszi a saját benyomásait és ezek együttesére hagyatkozik az értékelés során.¹² A teszt eredménye egy vázlatos személyiségrajz lesz.

2.2.2. Az MMPI teszt (Minnesota Multiphasic Personality Inventory)¹³

A tesztet 1940-1944 között dolgozták ki a minnesotai egyetemen, végleges formája 1946-ra lett kész. Megalkotásakor az volt a cél, hogy megbízhatóan el tudják különíteni a teszt segítségével a beteg és nem beteg személyeket, így a tesztben csak azokat a kérdéseket hagyták benne, amelyekre a két csoport eltérő válaszokat ad. Különlegessége többek között a tesztnek, hogy először alkalmaztak ún. érvényességi eljárásokat, melyek segítségével sikerül kiszűrni a nem őszinte és véletlenszerűen adott válaszokat.

A teszt 566 állításból áll, a vizsgálandó személynek pedig ezekről kell eldöntenie, hogy igazak-e magára vagy sem. Ezek az állítások 26 csoportba sorolhatóak szomatikus, kórlélektani, pszichés és szociális területekkel összekapcsolva. Az eredmény megállapításához pedig különféle skálákat dolgoztak ki.¹⁴

A tesztet alkamassági vizsgálatokra is használják, dolgozatom szempontjából ezekre az esetekre kell koncentrálni.

Ilyen vizsgálatokra legtöbbször azért alkalmazzák, mert választ ad olyan kérdésekre, mint pl.:

Mennyire lobbanékony a vizsgált személy?

Mennyire befolyásolható?

Mennyire túri a stresszt?

¹² www.pszichologia.hu/cikk/cikk.phtml?id=49

¹³ A teszt összetettségének bemutatása végett a Mellékletben megtekinthetőek az MMPI profillapok

¹⁴ Bagday- Bugán- Pressing- Zétényi: Az MMPI-próba: elmélet és alkalmazás, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986

Mennyire tud együtt dolgozni másokkal?

Így bár a tesztet eredetileg a beteg emberek szűrésére alkották meg, kiválóan alkalmas annak kiszűrésére is, hogy az egészséges emberek közül megmutassa, hogy melyek azok, akik alkalmatlanok egy adott munkakör ellátására.

2.3. A pályaalkalmassági teszt után

A két teszt bemutatása után, egyértelművé vált az, hogy szinte lehetetlen átmenni rajta, az arra alkalmatlan embereknek. A Rorschach teszt véleményem szerint a kevésbé bonyolult tesztekhez tartozik, egyszerűbb a valóság elferdítése, de nem vagyok pszichológus, hogy ezt kellőképp meg tudjam ítélni. Viszont a másik teszt, mely kitöltése önmagában is sokkal több időt vesz igénybe (legalább 2-3 órát), számomra sokkal bonyolultabbnak tűnik. Ezt a tesztet már gyakorlatilag szinte lehetetlen befolyásolni. Gondolok itt arra, hogy ha valaki nem őszintén válaszol. Ugyanis a kérdések mennyiségére tekintettel képtelenség megjegyezni azt, hogy az 560. válasz után is megjegyezzük a „hazugságunk” által kreált válaszokat, annak érdekében, hogy utána a hasonló kérdésekre szintén ugyanolyan választ találjunk ki. Erre ki is dolgoztak egy megfelelő skálarendszert. Végeredményben elfogadhatónak tartható az a megállapítás, hogy aki a tesztekkel sikeresen elvégzi, valóban alkalmas bírának.

A pályaalkalmassági vizsgát sikeresen abszolváltaknak, létezik egy bírói felkészítő program is. A programok között szerepelnek interaktív csoportfoglalkozások jogszociológusok közreműködésével, ahol önálló feladatok megvitatásával, a függetlenség, pártatlanság, előítélet-mentesség kérdéskörével foglalkoznak. Ebben a körben szerepel egy olyan előadás is, mely az objektívitas-szubjektívitasról szól a bíró munkájában, ezzel is elősegítve a bírák felkészülését.

Megkerestem ezzel kapcsolatban a Magyar Bíróképző Akadémia hivatalos honlapját¹⁵ is, ahol egy 2007-es bírói felkészítő program tematikáját találtam meg. Szemléltetésül, íme pár példa a foglalkozásokról:

1. csoport:

- csoportbemutató
- a bíróval szembeni társadalmi elvárások

2. csoport:

- esettanulmányok a bíró etikai, fegyelmi felelősségéről

¹⁵ <http://mba.birosag.hu>

Interaktív csoportfoglalkozás jogszociológusok közreműködésével:

- önálló feladatok megvitatása
- függetlenség, pártatlanság, előítélet-mentesség, objektivitás-szubjektivitás a bíró munkájában

Kerekasztal beszélgetés a bírói magatartásmintákról:

- ügyészekkel
- ügyvédekkel
- szakértőkkel

Interaktív csoportfoglalkozás pszichológusok közreműködésével:

- konfliktuskezelés a tárgyaláson
- stresszoldás
- a büntető és polgári perek pszichológiája

Interaktív csoportfoglalkozás beszédtanárok közreműködésével:

- a résztvevők részére az előző napon rendelkezésre bocsátott bírósági ítéletek kihirdetése
- rövid ismeretek a helyes beszédéről
- beszédgyakorlatok

3. Személyiségtípusok

3.1. Általános személyiségtípológiák

Ebben a fejezetben szeretném vázolni a személyiség jellemzőit. A bírák emberek, ugyanúgy rendelkeznek személyiséggel, mint bárki más. A tárgyalóterembe beérve ezt a személyiséget nem lehet levetkőzni. Ott lesz akaratlanul is az ítélezésnél, a döntéshozatalnál. Ezen megállapítás utána jutottam arra, hogy ismertetése, befolyásoló szerepére tekintettel elengedhetetlen. Már a személyiségteszteknel is fontossága van, hiszen akármilyen személyiséggel nem lehet valaki bíró. A tesztek épp ezeket hivatottak megállapítani.

Az emberek közötti különbségek alapvetően három területre oszthatóak: testi, lelki és szellemi részekre. A temperamentumot a lélek és a szellem határozza meg, amely végül testi formában is megjelenik, és elmondható róla, hogy létünk tudatalatti részében gyökerezik.

A temperamentum szó latin eredetű, jelentése: „helyes keverék”, ami a testnedvek keverékére utal. A régi orvosi elképzelés ugyanis az volt, hogy e testnedvek (vér, fekete epe, sárga epe és nyál) határozzák meg a temperamentumokat, méghozzá úgy, hogy amelyik testnedv van túlsúlyban, annak megfelelően változik a temperamentum is. Ezekhez az értékekhez rendeltek

4 személyiségtípust. A módszer már elavult, de a felosztás máig megmaradt, Hippokratész nevéhez köthetően. A 4 típus a következő:

- szangvinikus (meleg, eleven, vérmes)
- melankolikus (sötét, komor)
- kolerikus (forró, heves)
- flegmatikus (hűvös, lassú, lomha)¹⁶

Ezek a típusok azonban senkiben sem jelennek meg ilyen szélsőségesen. Mindannyiunkban temperamentumok kombinációi találhatóak. Ha valaki a kolerikus típusba tartozik, az azt jelenti, hogy személyiségének jellegét ez a típus uralja. Mint már említettem ezek a temperamentumtípusok ma már nem igazán állják meg a helyüket, legalábbis a testnedvek által adott magyarázat alapján. Lehetetlenné vált az, hogy a későbbiekben ne alakuljanak ki újabb nézetek.

A XX. században három nagy hatású ilyen új rendszer született: *Kretschmer*, *Jung* és *Jaensch* típusana.¹⁷

Kretschmer rendszerének megalkotásakor a testalkat és az elmebetegségek összefüggéséből indult ki. Arra a megállapításra jutott, hogy az emberek általában három fő testalkati típusba sorolhatóak:

1. aszténiás alkat (sovány, nyúlánk test, előredomborodó bordák, keskeny kezek, vékony bőr, hosszú lapos mellkas, sűrű haj, dús szemöldök)
2. piknikus alkat (közepes zömök test, rövid nyak, széles arc, hízásra és kopaszodásra való hajlam, rövid végtagok)
3. atletikus alkat (erős csontváz és izomzat, fejlett kezek és orr valamint váll, vastag bőr)

Ezek után kutatásának másik területét, az elmebetegségeket határozta meg. Itt szintén három fő típust jelölt meg: szkizofrénia, cirkuláris pszichózis¹⁸, epilepszia. Kimutatta, hogy a testalkatok és az elmebetegségek típusai között szoros összefüggés van. Az aszténiás alkatúak legtöbbször szkizofréniában szenvednek, a cirkuláris pszichózis a piknikus alkatra jellemző, az epilepszia pedig az atletikus alkatra. Kretschmer tipológiájának hibáját abban látják, hogy az örökletes tényezőket helyezi előtérbe a szerzett tulajdonságokkal szemben.

C. G. Jung Freud tanítványa volt, kezdetben osztotta is nézeteit, ám később elszakadt mesterétől, és új analitikus elméletet dolgozott ki. Kiindulópontja az ember és a külvilág

¹⁶ Ole Hallesby: Személyiségtípusok, Harmat Kiadó, 2007

¹⁷ Ranschburg Jenő: Személyiségtípusok (In: Pszichológiai fogalmak kis enciklopédiája)

¹⁸ felhangolt és nyomott fázisok állandó váltakozása

viszonya volt. Arra az elhatározásra jutott, hogy az embereket két kategóriába lehet sorolni: introvertált (befelé forduló) és extrovertált (a külvilág felé irányuló). Ezeken belül több alcsoportot is létrehozott. Az introvertált ember szorongásra hajlamos, töprengő, már a típus nevéből is következően befelé forduló, míg az extrovertált ennek az ellenkezője: tetterős, vidám, olyan ember, aki szívesen alakít kapcsolatokat másokkal. A nézet hibája, hogy nem lehet tételeivel egyetemes elveket alkotni, nem alkalmazható minden esetben.

A XX. század harmadik nagy típusana E. Jaensch német kutatóhoz köthető. Ellentétben kortársaival, már konkrét kísérletekkel igyekezett jobban felvázolni a személyiség típusbeli sajátosságait. Véleménye szerint az emberek abban különböznek egymástól, hogy a lelki jelenségeiket egységesen vagy elkülönítve kezelik-e. Ennek alapján két típust különböztetett meg:

1. Integrált típus (lelki jelenségeik harmonikus egészet alkotnak, kitűnően alkalmazkodnak ezért a külvilághoz)
2. Dezintegrált típus (lelki jelenségeik elszigetelten működnek, alkalmazkodó képességük így rossz, látókörük beszűkült, zárkózottak)

Az eddigi kutatások számára ismeretlen volt a fiziológiai háttér. Ennek a háttérnek a felismerése I. P. Pavlov szovjet tudós nevéhez köthető, aki kísérletei során megállapította, hogy az idegtevékenységek két legfontosabb folyamata az ingerület és a gátlás. Kutatásai során arra is rámutatott, hogy a viselkedésformák háttérében az idegrendszer típus sajátosságai húzódnak meg, melyeket az idegműködés három alaptulajdonsága (erősség, mozgékonyág, kiegyensúlyozottság) és ezek viszonyai határoznak meg. Ennek alapján négy idegrendszer különböztet meg, melyek velünk születettek:

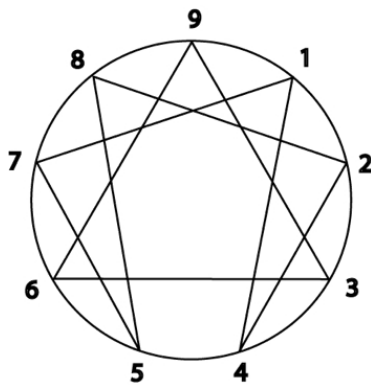
1. erős – gyors – kiegyensúlyozott
2. erős – gyors- kiegyensúlyozatlan
3. erős – lassú – kiegyensúlyozott
4. gyenge – lassú – kiegyensúlyozatlan

Igazából, ha jól megnézzük, ezek a típusok egyértelműen összeegyeztethetőek a hippokratészi temperamentumokkal. Ide kapcsolható Tyeplov kutatása is, hiszen arra mutatott rá, hogy az idegrendszer típusajátossága nem több, mint velünk született és az élet folyamán alig változó élettani alap, melyre épülnek a külső környezeti hatások. E két tényező együttesen határozza meg a személyiség típusát. A környezet hatása megszüntetheti tehát az idegrendszer által szabályozott esetleg túl erős indulati kitöréseket. Ezért nem mondható el az, hogy az idegrendszer típusa alapvetően megmutatja a személyiség típusát is, hiszen azt a környezet

befolyásolhatja, normalizálja. Pavlov megkülönböztetett ember típusokat is: művészt, gondolkodót és közép típust.

A következő tudós, aki a sorban következik az Eysenc¹⁹, aki úgy gondolta, hogy az egyéni különbségek okát az öröklöten eltérő serkentő és gátló idegrendszeri folyamatokban találjuk meg. A személyiség két fő vonása az érzelmi valamint az extra- és introverzió (kifelé és befelé fordulás).²⁰

Eysenck tipológiai rendszerének kísérletei jelenleg is folynak, mint számos más kísérlet az idegfolyamatok tanulmányozására.²¹



Kutatásom során felfedeztem egy másfajta „tipológiát” is. Létezik egy ősi, geometriai szimbólum, amely a szufi hagyományokban az egységet jelképezte. A szimbólumot a lélek térképeként is alkalmazták. A szimbólumhoz kapcsolódik az ember kilenc fő karaktertípusa is, mely a hagyomány szerint jóval több mint egy személyiség leírás, ugyanis az azonos típusba tartozó embereknek azonosak az alapmotivációi és a világlátásuk. Ez az alaptípus egész életünkben ugyanaz marad. Ebből az ősi spirituális hagyományból a modern pszichológia eredményeivel karöltve született meg az Enneagramm karaktertípológiai rendszer. A szó a görög ennea (kilenc) és a grammes (pontok) szavakból származik. A pontok alatt kilenc pontot értünk, a kilenc pont pedig egy kilencágú csillagot alkot, ábrázolva a kilenc személyiségtípust és a közöttük lévő összefüggéseket.²²

Számomra ez a rendszer azért barátságosabb, mint az előtte felsorakoztatott tipológiák, mert sokkal jobban alkalmazható napjainkban, és a modern pszichológiával együttesen véleményem szerint a legbővebb és egyben legteljesebb karaktertípusokat adják. A sokféle állapot leírásán túlmenően az enneagramm egy változásra irányuló belső dinamikát is magába foglal.²³ Arról van itt szó, hogy megismerve saját típusunkat egy kulcsot is kapunk a élethez, a lelki fejlődéshez és a problémák megoldásához. Tehát az enneagramm elég sokrétű alkalmazása ismeretes. Dolgozatomban helyhiány miatt és a témánál maradás érdekében nem térnék ki a spirituális oldalára, erről ugyanis még egy dolgozatot lehetne írni. Az enneagramm

¹⁹ Eysenck 1947-ben 700 neurotikus katonát vizsgált meg 39 személyiségjellemző alapján. A vizsgálat módszerének a faktoranalízist választotta, ami egy olyan eljárás, melynek segítségével számos tulajdonság együttes vizsgálatát lehet elvégezni.

²⁰ Ranschburg Jenő (i.m. 17.)

²¹ A Szovjetunióban *Tyeplov* laboratóriumában folynak a legintenzívebb tipológiai kutatások, melyek *Pavlov* klasszikus típusánára épülnek, az idegrendszer és a személyiség típusok közötti összefüggésekről.

²² Nicolas C. Demetry és Edwin L. Clonts: Egyetemes küldetés, Édesvíz kiadó, 2007

²³ Richard Rohr-Andreas Ebert: Enneagramm- a lélek kilenc arca, Ursus Libris, 2003, 17.old.

másfelől egy rendkívül összetett rendszer, mely modernkori megalkotására számos pszichológiai összefüggést és kutatásokat alkalmaztak. Mindazonáltal a legtöbb személyiségtípust ez a módszer adja, ugyanis itt nem három vagy négy, hanem kilenc karaktert különít el.

A személyiség típusok elnevezései változóak, adott kortól függően. Az Enneagram Intézet elnevezései a modernebb, 3. variáció.

Alapvetően a kilenc karakter a következő (a kezdeti és a változott nevüket is feltüntettem):

1. Uralkodó → Tökéletesek → Maximalista
2. Megnyerő → Szolgálók → Gondoskodó
3. Varázsló → Sikeresek → Menő
4. Művész → Érzékenyek → Melankolikus
5. Filozófus → Bölcsék → Megfigyelő
6. Hős apa → Hűségesek → Kétkedő
7. Mágikus gyermek → Életszeretők → Ötletzsák
8. Harcos → Erősek → Főnök
9. Szent → Békességesek → Alkalmazkodó

Látható, hogy a középső oszlop mutatja meg a legjobban azt, hogy mely tulajdonság domborodik ki az egyes típusoknál, a harmadik elnevezés már abszolút modern kifejezéseket használ. Mindazonáltal véleményem szerint mindegyik elnevezés érthető és egyértelmű, talán kicsit a varázsló és a mágikus gyermek ébreszt kétségeket, de a további elnevezésüket megfigyelve azok is egyértelműek lesznek. A továbbiakban minden típusnál a számomra leginkább megfelelőnek vélt elnevezést fogom használni.

Nézzük most egyenként a karakterek jellemzőit.²⁴

A Tökéletesek csoportja – „Igazam van!”

Hajlandó a perfekcionizmusra, túlzásba is eshet. Erős a szegénységtől való félelme. Mindazonáltal a legmegbízhatóbb típus is egyben, viszont hajlamos a fősvénységre. Számára az anyagi dolgoknak nagy jelentősége van. Igazán jól tud takarékoskodni, magabiztosan reagál bármilyen helyzetre. Türelmetlen, gyakran kritizál. Kiváló üzletember, aki jól tud önállóan dolgozni. Akkor vidám általában, ha anyagi sikerei vannak. Erősen mozog benne az elismerési vágy.

²⁴A jellemzések forrásai: Klausbernd Vollmar: Enneagram, Bioenergetic Kft., 2003

A Gondoskodóak csoportja - „Segíték!”

Tetterő és szépség jellemzi. Ahhoz, hogy jól érezze magát mindennek szépnek kell lennie, tudjon dolgozni és segíteni. Elismerésre vágyik a munkáját illetően azért, hogy csökkenjen a kisebbségi érzése. Az elismerésért sok mindenre képes. Szeret panaszkodni. Nagyon szociális beállítottságú, szüksége van a környezetére. Nem szeret rászorulni látszani, de másokon mindig kész segíteni. Ezért cserébe köszönetet vár, ha nem kapja meg, rosszkedvűvé válik.

A Sikeresek csoportja – „Sikerem van!”

A férfiak esetében a „kariert mindennek felett” a jellemző hozzáállás. Erős a fantáziája, a dolgok manipulálásának mestere. Státusz és imidzs központú. Az érzelmi és anyagi világ közötti ponton áll, összeköttetésben van mindegyik oldallal. Mindent megtesz, hogy elkerülje a kudarcot. A sikert keresi. Gyakran megközelíthetetlen típusnak látszik, de mély érzései vannak, csak nem mindig mutatja meg a külvilágnak. Feszültségének forrásai a teljesítménykényszer és a kudarcból való félelem.

A Művészek – „Különleges vagyok, és más mint a többi ember.” „Senki sem ért meg!”

Kreatív magányos, melankolikus, érzelmileg labilis ember. Jellemző rá még az irigység és gyakran hangulatember. Ez a típus a legmagányosabb de egyben legkreatívabb az összes típus közül. Nem a szokványos megoldások híve. Rendkívülinek és különlegesnek érzi magát. Sokszor bátortalan és erős érzelmekkel küszködik. Azon az állásponton van, hogy másoknak sokkal több szerencsájuk van mint neki.

A bölcsök csoportja – „Átlátok rajta!”

Érzelmét gyakran intellektusa mögé rejti, mivel fél tőlük, attól, hogy elveszik bennük. Ezért menekül az analitikus gondolkodásba, szereti a rendszereket, mert azok biztonságot sugároznak neki. Megbízható, előkelő látszatot kelt, hajlik az angol humorra. Kellő távolságot tart a környezetétől. Tudásszomjas, belőlük lesz a legjobb tanár.

A hűségesek csoportja - „Teszem a kötelességemet!”

Kulcsszavai a hűség és a biztonság. A leglojálisabb típus. Szüksége van neki is biztonságra, kerüli a helytelen viselkedést, az egyik legalkalmazkodóbb karakter. Ám bizalmatlan és kétkedő is egyben. Gyakran dolgozik szervezetekben, bürokráciában, ahol a vágyott biztonságérzetet megkapja, és ahol jól is érzi magát.

Az Életszeretők - „Boldog vagyok!”

A vágy vezette cselekvő idealista. Optimista és gyors felfogóképességű, aktív és gyorsan cselekvő. A legmozgékonyabb típus. Ritkán kötelezi el magát, a szenvedést és a fájdalmat kerüli. Eléggé ingerlékeny és mohó tud lenni. Bár gyakran emocionálisnak tűnik, mégis az intellektusa dominál az érzelmeivel szemben.

A Harcosok – „Erős vagyok!”

A legmagabiztosabb és legöntörvényűbb karakter. Mindig eléri céljait. Kerüli a gyengeséget, szeret másokat manipulálni és ellenőrizni, de előfordul, hogy oltalmazólag lép fel. Nagyon szeret birtokolni, de képes az odaadásra. Az igazságosságot keresi.

A Békességesek – „Elégedett vagyok!”

A karakterek közül ő a legbékésebb, egyben lusta is. Minden áron kerüli a konfliktusokat, egységességre törekszik. A szeretet legmagasztosabb formáját követi. Ha megzavarják, kellemetlen és zsémbes lesz. Békés természete és harmóniavágya ellenére képes kiállni magáért. Olyan ember, akitől szívesen kérnek tanácsot. Az emberek úgy érzik, hogy megértőek. Mindig van ideje és türelme másokhoz, reményt és tanácsot ad, sugárzik belőle a harmónia.

3.2. A bírók személyisége

"Az ember akarva-akaratlanul mindarra, amit tesz, kénytelen rányomni személyisége bélyegét - és hogy a bíró személyiségének napjainkban is mily döntő befolyása van a per kimenetelére,

mindenki tudja, aki Thémisz²⁵ házában nem egészen naiv jövevény, és aki megfigyeli, hogy mihelyt változik a bírósági vezető személyisége, nyomban változnak a bírósági döntések is²⁶

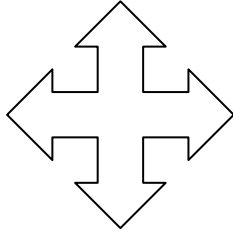
A bíró személyiségéről konkrétan, több okból is beszélni kell. Egyrészt nem elhanyagolható, hiszen egy ügy eldöntésénél a bíró képességének nagy jelentősége van. Másrészt ezek a személyiségi elemek nehezítik meg az objektív döntési képességet. Végül pedig, ha az előző fejezetben már megismertünk személyiség tipológiákat, most végre rátérhetünk a bírák oldalára. Véleményem szerint a bíró személyiségének kivételése két síkon jelenik meg: a bírák képességében, ami segít a döntéshozatalban, és a személyiség általános jellemzőiben, melyek le nem vetkőzhetőségük miatt nehezíti az objektív ítélezést. Tehát elősegítik a döntéshozatal, és egyben nehezítik is, erre a kettősségre mindenképp rá kellett jönnöm a dolgozat megírása közben. Amit pozitívumként kell megemlítenünk, az a bíró tudása, tapasztalata, képzettsége, ha ezek megfelelőek, akkor mind az ügyben résztvevőknek, mind pedig magának a bírónak a javára válnak, megfelelő döntés születik.

Ami pedig nehezíthet az ítélethozatalban, az a bíró társadalmi, politikai nézetei, ha tegyük fel, épp ellenkezőnek a peres felek valamelyikével esetleg pont megegyeznek. Az ügynevezett másodlagos szubjektív tényezőket is ide lehet sorolni, mint például a rokonszenv, ellenszenv, pillanatnyi érzelmi állapot. A gyakorlatban viszont ezek a tényezők szélsőséges esetben is csak nehezíthetnek a döntéshozatalon, de semmiképp sem befolyásolhatják azt. Nézzünk erre egy példát, természetesen ez szintén csak egy szélsőséges eset lesz és csak elméleti megközelítésben. Tétélezzük fel, hogy a bíró aznap rossz hangulatban kelt fel, esett az eső, az ernyője eltörött, otthon és az utcán is konfrontálódott, ezek után még egy motorral közlekedő emberrel is összeveszett, mert az nem megfelelő hangnemmél illette. Így mérgesen érkezett a munkahelyére. Az első ügye pedig egy közlekedéssel kapcsolatos per, ahol az egyik fél egy motoros és még ellenszenves is. Lehet, hogy az aznap történetekből kifolyólag a bíró nem kimondottan szívleli a motorosokat, de ha ettől függetlenül a tények és a jog arra mutatnak, hogy az ő javára kell döntenie, akkor a bíró ezt a döntést fogja meghozni, még abban az esetben is, ha éppenséggel az illető ugyanaz a motoros akivel ő a reggel „találkozott”.

²⁵ Themisz Uranosznak és Gaeának a leánya. Az Olümposzon tanácsadó az igazság ügyeiben, Zeusszal együtt tartja fenn a rendet az emberi ügyekben és a természetben. Jóslatokat is kértek tőle. A képzőművészetben mérleggel ábrázolják. Ő a törvényes világrendnek a mitológiai megtestesítője.

²⁶ Hermann Kantorowicz: Küzdelem a jogtudományért c. tanulmányából, 1906

A gyakorlatban ezeknek a másodlagos szubjektív tényezőknek tehát döntő jelentőségük nem lehet. Henkel német professzor szerint a bírónak négy irányba kell függetlennek lenniük. Ez a négy dimenzió:



1. a felfelé irányuló függetlenség: a mindenkori hatalomtól
2. a lefelé függetlenség: a közvéleménytől
3. az oldalirányú függetlenség: a bírótársaktól
4. a befelé irányuló függetlenség: az érzelmeiktől

Aki pedig nem lenne képes elvonatkoztatni az érzéseitől és a bírói mivoltára koncentrálni, valamint nem bír megfelelő döntési képességgel, az az előzőekben már ismertetett pályaalakmassági vizsgálat miatt sem lehet bíró.

Az anyaggyűjtések során találkoztam Dr. Fellegi Borbála szociálpolitikus előadásával, mely során bemutatta az általa végzett kutatás eredményeit. Kutatása célja az volt, hogy megismerhesse a bírák és az ügyészek véleményét azzal kapcsolatban, hogy mi a büntetőrendszerünk célja. Azt a feladatot is kitűzte, hogy a döntéshozatali folyamat megismeréséhez elkészítse a bírák karakterisztikáját. Ehhez összesen 45 bíróval és ügyésszel folytatott átlagosan 90 perces interjút.²⁷ Arra a megállapításra jutott, hogy a bírákat 5 személyiségtípusba lehet sorolni: önértékelő, tanár, filozófus, hivatalnok és cinikus. Ezek jellemzőit az alábbi táblázatokban foglalta össze:

TÍPUS	KONCEPTUALIZÁLÁS
ÖNÉRTÉKELŐ	Belső reflexiók, önismeret, önelemzés; önkritikusság, saját korlátok felismerése; egyéni motivációk hangsúlyozása; érzelmi szempontok kihangsúlyozása; ügyfelekkel való empatikusság; megfogalmazások elsőszemélyben; emberi szempontok kiemelése; hivatástudat; elemzések mikro (egyéni) szinten
TANÁR	Gondoskodás; hit az eljárás és a bíró/ügyész pedagógiai hatásában; jogalkalmazói szubjektum jelentősége az eljárásban; kategorikusabb gondolkodás a világról; magabiztos szerepvállalás; változ(tat)ásban való hit; fiatalokúak kiemelt kezelése; kevesebb önreflexió, elbizonytalanodás, több, külvilágra vonatkozó kinyilatkoztatás; elemzések mezo (közösségi) szinten
FILOZÓFUS	Makro-szinten való elemzések; általános összefüggések kihangsúlyozása, holisztikus megközelítés; hitvallás; (ön)kritikusság, de ugyanakkor hit az emberekben
HIVATALNOK	Eljárás (szabály, formalitás, szervezet)-központúság; fő cél: a szabályszerűség, lelkiismeretes munkavégzés; munkamennyiség minimálisra csökkentése; reformok kapcsán a lehetséges akadályokra (nehézségekre) való összpontosítás; merevség; a protokolltól, sztenderdektől való eltérések problémaként való kezelése; kritikai látásmód hiánya; kérdésfeltevés helyett kinyilatkoztatás; érzelemmentesség

²⁷ az interjú kérdései megtalálhatóak a Mellékletben

CINIKUS	A különböző eljárások értelmetlenségének részletes kifejtése; kiábrándultság az alacsony hatékonyság miatt, de ellenállás bárminemű fejlesztéssel kapcsolatban is; válaszok rövid lezárása „nem tudom”-mal; az emberek, viselkedések, jelenségek változtathatatlanságának hangsúlyozása; ügyfelek érzelmeinek negatív beállítása; informális nyelvezet, időnként sértő kifejezések
----------------	--

1. Táblázat: Személyiségtípusok²⁸

	ÖNÉRTÉKELŐ	TANÁR	FILOZÓFUS	HIVATALNO K	CINIKUS
Fókusz	„önmagam”	„a személyiség fejlődése”	„a világ”	„az eljárás és a rendszer”	„az értelmetlenség”
Szint	Mikro	Mezo	Makro	Mezo	Mikro
Emberkép	Vegyes	Pozitív	Vegyes	Semleges	Negatív
Világkép	Negatív	Pozitív	Vegyes	Negatív	Negatív
Érzelmek/ Racionalitás	Érzelmek	Érzelmek	Érzelmek	Racionalitás	Racionalitás
Individualizáló/ Generalizáló	Individualizáló	Individualizáló	Generalizáló	Generalizáló	Generalizáló
Önkritika	Erős	Gyenge	Erős	Gyenge	Gyenge
Rendszerkritika	Erős	Gyenge	Erős	Gyenge	Erős
Magabiztosság	Gyenge	Erős	Vegyes	Erős	Erős
Változ(tat)ásban való hit	Erős	Erős	Erős	Gyenge	Gyenge
Eljárás/humánium	Humánium	Humánium	Humánium	Eljárás	Vegyes
Stílus	Informális	Vegyes	Vegyes	Formális	Informális
Szankcionálás oka	Felek megnyugodjanak	Reszocializálja az elkövetőt	Jogépség helyreálljon a társadalomban	Törvény szükségessé teszi	Nincs más...
Büntetésben való hit	Gyenge	Erős	Gyenge	Erős	Gyenge
Mediációval kapcsolatban	Pozitív	Pozitív	Pozitív	Negatív	Negatív

2. Táblázat: az 5 személyiségtípus jellemzése²⁹

Ezen típusok, akkor is, ha eltérők megnevezésükben, véleményem szerint jól megfeleltethetőek egyes személyiségtípológiáknak. Az előző fejezetben ismertett rendszerek közül kettő módszerrel vettem össze a táblázatban szereplő típusokat. Az egyik Jaensch osztályozása, a másik pedig az Enneagramm.

Jaensch integrált és dezintegrált típusokat különböztetett meg. A jellemzőiket összevetve (elszigeteltség, világ-lélek összhang stb. az előző fejezet alapján) az 5 bíró típus könnyen besorolható ebbe a két csoportba, mégpedig az alábbi módon:

Integrált: önértékelő, tanár és filozófus típus

Dezintegrált: hivatalnok és cinikus típus

²⁸ Dr. Fellegi Borbála 2007. október 26-i vázlatából

²⁹ Dr. Fellegi (i.m.28.)

Az enneagrammba való átültetés kicsit nehezkesebb feladat, ugyanis ott 9 személyiségtípus létezik, nekünk meg csak 5 típusunk van.

Hosszasabb tanulmányozás után arra jutottam, hogy ez az 5 típus szintén megfeleltethető az enneagramm 9 típusából 5 típusnak.

Az Önértékelő bírótípust én a Békességesek csoportjába tenném, illetve a Művészeltek csoportjába tartozhat egy részük az érzelmességük miatt.

A Tanár típus egyértelműen a Gondoskodóak körével feleltethető meg.

A Filozófus megegyezik a másik tipológia szintén Filozófus elnevezésű kategóriájával.

A Hivatalnok pedig szintén kétséget kizáróan a Hűségeselek enneagramm típusával egyezik.

Végül a Cinikus bírótípust én a Tökéletesek típusával azonosítanám, a gyakori kritizálásuk miatt. Ezen megállapítások után, véleményem szerint értelmet nyert a személyiségtípusok általános bemutatása, mivel a bírák is rendelkeznek személyiséggel, és ezek mindig beazonosíthatók az általános, minden emberre érvényes tipológiákba, hiszen a bírák is emberek.

Egyéb iránt, nem csak jelen korunkban találunk olyan műveket, melyek megpróbálják feltárni a bírák személyiségjegyeit.

Horváth Barna 1932-es könyvében³⁰ a negatív bírótípusokról számol be. Megállapítja, hogy a bírónak lehetnek egyéni elfogultságai, így lehet benne hivatalnoki nagyképűség, hatalmi mámor, féltékenység az ügyvéddel szemben, nemzetiségi, faji, vallási előítéletek. Ennek alapján megnevez basáskodó bírót, pöffeszkedő bírót, politizáló, tudálékos, és vallási előítéleteit szabadjára engedő bírót, valamint az osztály-előítéleteiben megrögzött bírót. Őket tartja a jogi kultúra árnyoldalának, akik szabadon ítéleznek ott ahol szigorúan kéne, és szigorúan abban az esetben, ahol szabadon kellene. Ezek az elrettentő esetek azonban az egészséges jogi kultúrában csak ritkán fordulnak elő.

De milyen is a jó bírótípus? A XX. század elején az ezzel foglalkozó jogirodalom a pártatlanságot, a szenvedélyektől és előítélettől való mentességet valamint a tárgyilagosságot jelölte meg a jó bírótípus jellemrajzi összetevőjének. Napjainkban hangsúlyt kapnak a jó megjelenés, a jó kapcsolatteremtő képesség, kellő tűrőképesség, az osztott figyelem és a jó döntőképesség is, de vannak akik a problémára hangoltságot, a belső szabadságot, a belső összhangot és önkontrollt, a reális önértékelést, a szociális érzületet, a demokratikus

³⁰ Horváth Barna: Bevezetés a jogtudományba, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt., 1932, Szeged

jellemstruktúrát és az etikai biztóságot emelik ki. Ide sorolhatjuk még a következő tulajdonságokat is: a bíró legyen nyitott, rendelkezék társadalmi érzékenységgel, tanúsítson széleskörű köznapi és szellemi érdeklődést; kellő fantázia megléte az esetek rekonstruálásához, a méltányosság gyakorlásához; rendelkezzen jogethosszal, tárgyi ismereteit állandóan bővítsé, tehát végezzen folyamatos önképzést.³¹

Véleményem szerint jó bíró válhat a gondoskodóak, a bölcsék, a békességesek, a harcosok és a hűségésék enneagramm típusából. A gondoskodóakból azért, mert elég jó szociális beállítottságúak, ami véleményem szerint fontos lehet a bírói munka során, valamint azért, mert mindig készek másokon segíteni. A bölcséket azért soroltam ide, mert megbízhatóak és tudásszomjasak, bár érzelmi oldalukat nem igazán mutatják ki. A hűségésék a kötelességüket nagyon komolyan veszik és jól tudnak együtt dolgozni másokkal, illetve szervezett keretek között munkálkodni. A harcosokat azért tenném még a jó bíró kategóriába, mert bár elég öntörvényűek, mindig az igazságot keresik. Végül a békességesek azok az emberek, akiknek mindig van türelmük másokhoz, és tőlük szívesen kérnek tanácsot az emberek. Nagyon megértőek, bár a lustaságuk hátráltathatja munkájukat.

Mindezek alapján azt a következtetést vonnám le, hogy ebből az 5 típusból „gyúrnám” én össze a jó bírót, még hozzá a következő összetétellel. Kell legyen benne a gondoskodókat jellemző szociális beállítottság és segítőkészség, kell, hogy rendelkezzen a bölcsék tudásszomjával, a hűségésék elkötelezettségével, a harcosok igazságkeresésével, és végül a békességesék türelmével és megértésével.

A bíró személyiségének kulcsfontosságú szerepe van a döntéshozatalban is, így erről még a bírói döntés pszichológiájánál is szó lesz.

4. A döntéshozatali folyamat

Ítélj hibásan vagy velősen, mindegy. Fő, hogy jogerősen.
(középkori német versike)

4.1. A bírói jogalkalmazás határozathozatali szakasza jogi megközelítésben

„A bírói döntéshozatal egy kételemű folyamat: a ténnyel és a joggal való foglalatoskodásból tevődik össze.”³²

³¹ Kondorosi Ferenc – Uttó György – Visegrády Antal: (i.m.4) 39. o.

³² Varga Csaba: A bírói ténymegállapítási folyamat természete, Budapest, Akadémia Kiadó, 2003

Ezen kijelentés alapján a döntéshozatali folyamat nem más, mint egy értékrendszer alkalmazása a valóságot rekonstruáló megismerés alapján megalkotott valóságra. Kicsit úgy tűnhet most, hogy két valóságról beszélek, miközben tudvalevőleg egy valóság létezik. Igen, két „valóságról” beszélek: az egyik valóság a bíró előtt megjelenített „valóság”, amit a bírónak előadott tények alakítanak; a másik valóság pedig az a valóság, amiből a tények keletkeztek. Egy múltbéli esemény, ahol a bíró nem lehetett jelen, és aminek feltárásán fáradozik, a valós valóság. Ideális esetben a két „valóság” megegyezik, így lenne végül egy valóság.

A döntéshozatali folyamatot megelőzi a bírósághoz benyújtott kereset.

A tény adott, ezt kell megismerni, és ezen megismerés eredménye már önmagában befolyásolja az egész döntéshozatali folyamatot. Gondolok itt arra, hogy a tények pontos és alapos megismerése egy igazán helyes ítéletet vonhat maga után, de ennek ellenkezője is bekövetkezhet, hogy a tények elferdítése nem fog az eredeti tényeknek megfelelő döntést hozni. Gyakorlatilag egy eljárásban a bíró meggyőzéséről van szó, a tények és a jogi érvek segítségével. A döntéshozatalnak két módszerét lehet megkülönböztetni: a deduktív döntéshozatali módszert, és az argumentatív módszert illetve egy harmadikat a kettő között, az analógia módszerét. Az első lehetséges variációt szillogizmusnak is szokás nevezni, számunkra ez a legismertebb. Ez a felfogás a jogi következtetést logikai következtetésként fogja fel. A szillogizmus két premisszából és konklúzióból áll.³³ A felső tétel egy általános kijelentés, az alsó tétel pedig az individuumnak az általános tétel alá vonását jelenti. A konklúzió pedig az ebből adódó következtetés.

Esetünkben a felső tétel az általános jogtétel, az alsó tétel pedig a konkrét jogeset, a konklúzió meg az ítélet. Mindez nagyon egyszerűnek látszik, meggyőző erejéhez nem fér kétség, a döntés cáfolhatatlannak és szubjektivitástól mentesnek tűnik. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy a minősítésről, a tényekről és az értelmezésről is dönteni kell, valamint a bizonyítékokat mérlegelni kell stb. A másik módszer a problémagondolkodás (argumentáció) módszere. A levezetési szabályok itt nem a logika, hanem az érvek lesznek. Nem a következtetés érvényességét demonstrálják, hanem annak helyességéről kívánnak meggyőzni. A két módszer között foglal helyet az az esetmódszer, amely az angol-amerikai, common law-ban jelenik meg. Itt nem a törvényekből vonnak le következtetéseket, hanem a precedensekhez igazodnak. Ezt analógiás következtetési eljárásnak nevezhetjük.³⁴

Összefoglalva tehát a deduktív módszer az általánosból a különösré, az induktív

³³ Szabó Miklós: A jog argumentatív természete, JeMa 2010/2. szám, 85. old.

³⁴ Szabó Miklós: Szabó Miklós: A jog argumentatív természete, JeMa 2010/2. szám, 87. old.

módszer a különösből az általánosra, az analógiás módszer pedig a különösből a különöstre következtet.

Térjünk vissza a tényekhez, ugyanis itt több probléma is adódik. A filozófia szempontjából a tények és a megismerés valójában nem léteznek sosem tiszta formában. A tényeket ugyanis mindig közvetetten ismerhetjük csak meg, érzékszerveink segítségével és így vonjuk le a valóságról alkotott elképzelésünket. Nem szeretnék filozófiai fejtegetésekbe bocsátkozni, így a témámnál maradnék, e pár kitérő mondattal azt szerettem volna csak megmutatni, hogy egy döntési folyamatnak rengeteg apró részlete van, amikről nem is sejtjük, hogy valójában mennyire labilisak lehetnek egyes elképzelések, vélemények szerint. Legyen akár az itt említett filozófia, vagy akár a szociológia, pszichológia, a közvélekedés, mind-mind mást gondolhatnak, mást emelhetnek ki e folyamatból nehézségnek, döntést befolyásoló tényezőnek. Továbbiakban megpróbálok a pszichológia és a jogelmélet körében maradni.

Bármilyenek legyenek is a tények, azt biztosan állíthatom, hogy csakis a megismerés által tárhatóak fel. Ebben a bíró segítségére vannak az ügyvéd és a felek is. De ez sem teljesen igaz, mert általában egy per arról szól, hogy a feleknek különböző az akarataik, a tényeket pedig gyakran e cél köré alakítják, így azok torzulhatnak. Már nem tudnám megjelölni azt, hogy hol olvastam a következő gondolatot, de ennek ellenére megpróbálok felidézni, leírni, ahogyan az én gondolataimba beépült, mert ide illene. Tehát valójában talán egyik félnek sincsen tisztán igaza, ez az igazság nehezen található meg, ugyanis ha olyan nyilvánvaló lenne, és olyan egyértelmű, akkor per nem is keletkezne, hiszen a józan ész érveire alapozva a másik fél ezt szintén elfogadná így nem alakulna közöttük konfliktus.

Pontosítanom kell a tények körében leírt gondolatokat, ugyanis a tények a bírói eljárás során leszűkülnek a releváns tények körére. Itt szintén van egy probléma. A felek egy meghatározott céllal fordultak a bírósághoz. Lesznek olyan tények amelyek elősegítik ennek a célnak a megvalósulását, és lesznek olyan tények is, amelyek annak ellenkező irányába mutatnak. Valószínűsíthető az, hogy a fél csak azokat a tényeket fogja előadni, amelyek az ő célját valószínűsítik meg. Tehát a bíró megint nem kap teljes képet a valóságról, persze ezt az egyenlőtlenséget a másik fél majd kiegyensúlyozhatja.

A tények összessége adja ki a tényállást, amit ha sikerült megállapítani, a jogkérdés követ. A ténykérdés és a jogkérdés két önálló fogalom. Vannak olyan esetek, amikor a tényállás adott, ilyenkor nincs más feladat mint a megfelelő jogi megoldást megtalálni, ebben pedig a jogkérdés segít. Ezzel ellenben vannak olyan esetek is, ahol a fő kérdés a ténykérdés

lesz. Ilyen gyakorlatilag az összes büntetőeljárás, ahol valójában a ténykérdést kell megválaszolni, utána már a jogkérdés eleve adott lesz a tények ismeretében.

Tegyük fel, hogy valakit bűncselekmény elkövetésével vádolnak. Az igazi kérdés annak eldöntése, hogy ez a bűncselekmény tényleg megtörtént-e és tényleg a vádlott követte-e el. Ennek megválaszolására rengeteg bizonyítási eszköz segítségünkre lehet (közvetlen vagy közvetett bizonyítékok, tanúk, esetleg beismerő vallomás, tárgyi bizonyíték stb.). Ha ezek után azt a választ kapjuk, hogy a vádlott nem követett el bűncselekményt, úgy büntetést sem érdemel és a döntéshozó ítélete felmentés lesz. Ha a vádlott elkövette a bűncselekményt, akkor a Büntető Törvénykönyvben erre a bűncselekményre meghatározott szankciót fogja a bíró kiszabni. Jól látható tehát, hogy a büntetőeljárásban a kérdés leginkább arra irányul, hogy ki, kivel, hol, mikor, miért, mit követett el. Ezek ténykérdések. Ami nem jelenti azt, hogy a bírónak bármiben is könnyebbé lenne, ellenkezőleg. Gondolhatnánk, hogy csak fel kell lapoznia a törvénykönyvet és kikeresnie, majd beazonosítania a tényállást. Igen, ez így van, de milyen tényállást? Milyen minősítéssel? A nehézség véleményem szerint abban rejlik, hogy olyan cselekményről kell eldöntenie a bírónak azt, hogy hogyan történt illetve, hogy egyáltalán megtörtént-e, amely cselekményt rendszerint nem láthatott, ahol nem volt jelen a megtörténtekor. Ezért biztosan nem tud mondani, arra van hagyatkozva, amit a nyomozó hatóság kiderített (bizonyítékok) és amit a felek állítanak. Előfordulhat, hogy az előbb említett szereplők közül egyiknek elkerülte valami a figyelmét, elég egy apróság, ami már mindent más színben tüntet fel, ami akár az ítéletet is megváltoztathatta volna. Nem a bíró tehet róla, de az ítéletet, ha jó, ha rossz, neki kell kimondania, és ez egy nehéz megpróbáltató feladat. Az ilyen feladat megoldására, „elviselésére” nem alkalmas bármilyen személyiség.

Az előzőekben viszont csak a büntető eljárásokról írtam. Más a helyzet azokban a perekben ahol mind ténykérdés mind jogkérdés megvitatása nehéz feladat. Ahol, ha végre sikerült megállapítanunk a tényállást, még nem elég fellapozni és megkeresni a törvénykönyvben, mert a tényállás összetettségére nem alkalmazható egyetlen jogszabály, vagy esetleg pont ilyen szabály nincs is.

Itt jutottunk el számomra egy fontos ponthoz. Oda ahol igazán lényeges lesz a bíró személyisége, szubjektuma, mert a jog önmagában „nem elég”. Ezért tettem dolgozatom tárgyává annak vizsgálatát, hogy bemutassam mennyire fontos a bíró személyisége, hogy választ keressek arra, hogy mennyiben lehet befolyásoló szerepe a bíró szubjektumának, végül annak elemzését, hogy miben segít nekem ebben a pszichológia.

A bíró feladata az, hogy a felek küzdelme során megtalálja azt a döntést, amit utólag kellően igazolni tud, mind logikailag, mind a racionális érvelés egyéb más eszközeivel.³⁵

4.2. A bírói döntés pszichológiája, döntésemélet

Ebben a részben a döntési folyamat pszichológiai oldalát veszem vizsgálat alá.

A döntésemélet alapján a döntési folyamat kezdeti állapota a probléma. Pszichológiai megközelítésben problémának nevezünk minden olyan feladatot, kérdést, melyre választ adni, megoldást találni azonnal nem tudunk. Ez a problémahelyzet gondolkodási tevékenységet fog elindítani. A bírák tehát minden egyes döntési folyamat első fázisában megtapasztalják ezt a problémát, így gyakorlatilag hivatalosan végeznek problémamegoldást. Ilyenkor a bíró gondolkodásmenete jellegzetes fázisokkal és fáziskapcsolatokkal írható le. A fáziskapcsolatokban a megismerési (más néven az értelmi) és az érzelmi fázisok egymással bonyolult összefüggésben szerepelnek.³⁶ Vagyis a pszichológia szerint NEM lehet kizárni az érzelmi fázist a döntéshozatali folyamatból. Számomra ez azt jelenti, hogy nem lehet kizárni a szubjektumunkat, személyiségünket egy döntéshozatali folyamán, így erre a bírák sem lehetnek képesek, lévén, hogy ők is emberek. A problémamegoldás menetét logikai és pszichológiai szempontból lehet vizsgálni. A logikai gondolatmenet az egyes lépések olyan láncolatát jelenti, amely a problémától akadály nélkül elvezet a megoldásig. Ez a folyamat természetesen mentes az egyéni vonásoktól. A pszichológiai megközelítés már ezeket is magában foglalja. A gondolkodási műveletek a következők lehetnek:

Analízis: a probléma kisebb részekre bontása, melyek után a kisebb részek mint egység szerepelnek

Szintézis: az analízis ellentéte, a részeket összekapcsolja

Összehasonlítás: akár egy másik problémával, annak megoldásaival, jelenségekkel

Absztrahálás: elvonás, az egészből kiemel egy tulajdonságot, sajátosságot, és ezt elemzi, ám ezt nem tekinthetjük önálló egységnek

Összefüggések értelmezése: a problémák, jelenségek, tárgyak közötti kapcsolatokat keresi

Általánosítás: segítségével a konkrétól eljutunk az általánosig

Kiegészítés: más relációban tekint a problémára, összefüggésbe hozza egyéb jelenséggel

³⁵ Varga (i.m. 31)

³⁶ Lénárd Ferenc: Problémamegoldó gondolkodás Akadémiai kiadó, Budapest, 1978.

Rendezés: a csoportból kiválasztja a számára megfelelőeket

Analógia: többszörösen összetett gondolkodási művelet, összefüggéseket és kiegészítéseket használ egymás után³⁷

A problémamegoldás folyamata pedig az alábbiakban összegezhető. Az első lépés a probléma felismerése, ami esetünkben igazából nem jut szerephez, mert a bíró a problémát nem magától ismeri fel, azt csak ismertetik vele (keresetlevél). A második szakasz a diagnózis, a probléma meghatározása. Ez szintén nem a bíróra hárul, hanem a felekre. Leírják a problémát pontosan (mit kérnek a keresetükben és azt mivel tudják alátámasztani). A következő fázis az analízis, mely során a problémát kisebb összetevőkre kell bontani, majd ezeket a részeket is tovább differenciálni, ez már inkább a bíró feladatai közé tartozik. Az utolsó lépés pedig a szintézis, mikor az analizált információkat és annak összetevőit olyan megoldássá generálja, melynek célja egybeesik a „kívánatos állapottal”. Lefordítva a bíró számára, összegzi a döntéshozatal során felmerült információkat, melyekből egy olyan döntést hoz, amelyet a jogalkotó hozott volna, a jogszabályoknak és az igazságnak eleget téve.

Véleményem szerint a döntéshozatali folyamat ezekben a pszichológiai lépésekben öltének testet, így írhatóak le, illetve át a pszichológia nyelvéről a jog nyelvére.

A Bölcsész tudományi Karokon a pszichológia keretében döntéseméletet és a bírói döntés pszichológiáját is tanulhatják a hallgatók. Kíváncsi voltam ezek után arra, hogy ők mit hallhatnak erről a témakörrel, mivel ők nem joghallgatók így a témát más aspektusból is megismerhetik. A következő pár sorban ezt szeretném ismertetni.³⁸

A bíró törvényeket alkalmaz egyedi esetekre, ha az ítélet független személyiségüktől, úgy azonos esetekben azonos ítéleteknek kellene születnie, de ez nem így van. A döntéshozatalt szerintük 3 tényező befolyásolja. A tárgyalás maga, mint szociálpszichológiai helyzet, a bíró személyisége, és személyiségének részvétele a döntésben. Úgy látom én sem jártam messze a valóságtól, mikor a bíró személyét kezdtem el vizsgálni a döntéshozatal során.

Az első eset a tárgyalás szociálpszichológiája. A bíró szerep ebben a körben írott szabályokra, formalitásokra, kulturális hagyományokra, normákra, attitűdökre alapul. Befolyásoló szerepe van a bíró szakmai szocializációjának az adott bíróságon, az elvárásoknak az eljárásban résztvevő felekkel szemben, valamint ezen szereplők által adott információknak.

³⁷ Lénárd (i.m.34.)

³⁸ segítségemre a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész tudományi Kara előadásainak jegyzetei voltak

A második tényező a bíró személyisége, melynek vizsgálata során segítségül Hogarth³⁹ attitűd vizsgálatát nézték. Ezek a szempontok az igazságosság (mely tettrányos büntetésekben és elhúzódó ítéletekben jelenik meg), az a megállapítás, hogy a büntetés javít (bizonyos javító ítéletek, mely az elkövető személyét vizsgálják), az intolerancia (mely egyes bűncselekményeket eltérően ítél meg morális alapon), a társadalom védelme (elrettentő ítéletek) és a modernizmus (bűnmegelőzés, pénzbüntetés, felfüggesztett ítéletek). A bírókat ezek az esetek motiválják, és a döntése attól függ, hogy éppen azzal a társadalmat kívánta védeni, esetleg az elkövető személyt szeretné megjavítani, vagy az igazságot kutatta. Ezek lehetnek tehát a fő motivációk.

A harmadik tényező a személyiség részvétele a döntésben. Itt nem más jöhet szóba, mint a már említett attitűdök, a személypercepció, vagyis a szimpátia-antipátia és az attribúció (a személyes felelősség megállapítása).

Mindezek alapján Hogarth arra az eredményre jutott, hogy a bíró személyisége 50%-ban, a tények mindössze 9%-ban magyarázzák az ítéletek különbözőségét.

5. A szubjektum megjelenése a döntéshozatalban

5.1. Bevezetés

Ebben a fejezetben a bírók szubjektivitásáról lesz szó, pontosabban megjelölve arról, hogy a bírókat a döntéshozatali eljárás során mennyire befolyásolja saját szubjektumuk, és mennyire érvényesülhet pusztán csak az a logikai mechanizmus, mely az előadott tényekből, és az egyedi esetre koncentrálódott jogszabályokból képződik. Tehát, hogy mennyire valósul meg, a minél nagyobb objektivásra való törekvés a bírói eljárásban.

A bíró személyiségénél már volt szó a szubjektivitásról, és annak fontosságáról. Ebben a részben visszatérek Dr. Fellegi Borbála kutatásaihoz is. Segítségül hívom ezen kívül különböző tudósok, jogászok, jogelméleti gondolkodók elképzeléseit, vázoló álláspontjaikat, magáról a bírói eljárásról, és a szubjektív döntéshozatalról. Többek között szó lesz Helmut Coing, Gustav Radbruch, Herbert Hart, Jerome Frank és Oliver Wendel Holmes „alkotásairól”. Végül garanciákat keresek a totális szubjektivitás kiiktatására, amelyeket nem lehet teljes körűen felsorolni, így az általam fontosabbnak ítéltokről lesz pár szó.

³⁹ Hogarth, J. (1971) Sentencing as a human process. Toronto: University of Toronto Press.

A dolgozat zárásaképpen lesz egy rövid rész olyan aktualitásokról, amelyek a témához kapcsolódnak, és a kutatómunka során szereztem róluk tudomást. Gondolok itt más jogászok, vagy maguknak a bírónak a véleményére, tapasztalataira, közhangulatra, arra hogy egy kicsit a másik oldalt nézve (nevezetesen az ítéletben érdekelt feleket, a peres ügyfeleket) milyen összképet kapunk. Úgy érzem a teljességhez ez is hozzátartozik.

5.2. A bírók válaszolnak⁴⁰

Az előző fejezetekben már ismertetett interjú kiválóan illeszkedik ebbe a fejezetbe is. Arra voltam kíváncsi, hogy maguk a bírók mit nyilatkoznak arra nézve, hogy döntésüket mennyire befolyásolja saját személyiségük, szubjektumuk. Így kiválogattam azokat a részeket az előadásból, amit fontosnak tartottam ide leírni.

Arra a kérdésre, hogy a bírák munkája működhet-e teljes objektivitással, vagy ez inkább csak egy mítosza a jogalkalmazásnak, az egyik bíró ezt válaszolta:

B.⁴¹: - *Hát ha a kérdés az az, hogy egy ítéletben megjelenik-e a bíró mint szubjektum, akkor azt mondom, hogy feltétlenül. Az igaz, hogy minden bíró csak a törvénynek van alávetve, elfogulatlan és pártatlan, és ez így helyes. De azt nem lehet kikapcsolni, hogy a bíró is ember. Ha leültet két bírót két elzárt szobába, és ugyanazt a vádiratot eléjük teszi, ugyanazzal a történettel, ugyanazokkal a szereplőkkel, le fog folytatni a két bíró két tárgyalást, fog írni két különböző ítéletet, ami a bűncselekmény megnevezésében, ha eltalálják, jól minősítik, és a büntetés kiszabásában lényegében ugyan az lesz. De semmi másban nem lesz ugyanaz. Tehát a bíró az érzéseit, a személyes emberi meggyőződését nem tudja kirekeszteni, és véleményem szerint nem is szabad kirekeszteni.*

A következő számomra érdekes kérdés az önismeret jelentőségével foglalkozott, azzal, hogy szükséges-e a bírók számára egyfajta önismereti képzés. Erre a felvetésre az alábbi válasz érkezett:

B.: – *Hát ez alapvető elvárás lenne. Magunk között, ez [az interjú] úgyis anonym. Mert tényleg vannak olyan bírók, akik tényleg nagyon elbaltázott magánélettel rendelkeznek. Tehát*

⁴⁰ Dr. Fellegi Borbála: Megtorlás vs. Jóvátétel: mi a büntető rendszerünk célja az ügyészek és bírók szemével nézve?, Előadás az ELTE Társadalomtudományi Kar Szociológiai Doktori Iskolájának 2007. évi Konferenciáján, Budapest, 2007. november 16. – előadása alapján készült a fejezetnek ezen része

⁴¹ A B. megjelölés alatt a továbbiakban az éppen nyilatkozó bírót értem

ezt minden bíróságon tipikusan, lehetne is ilyen típusokat sorolni. Tehát olyan lelki roncsok, akik aztán – nyilvánvaló ez kölcsönhatásban van a munkájával is, és előbb-utóbb kihat rá. Ez elég rondán hangzik. De ez tényleg így van, hogy a bíróknak – és ráadásul a bíráskodással együtt jár az is, hogy az ember egy idő után hiú lesz, azt gondolja, hogy ő a legokosabb a világon. Ez valahol elkerülhetetlen, mert ott a tárgyalóteremben mindenki kussban van. És egyébként is az ő ügyei a legfontosabbak. [...] Tehát van egy ilyen elbizakodottság, ilyen hiúságra való hajlam. És ez ténylegesen meg is van. És a munkával, a munka jellegével, a teherrel, azzal együtt jár ez, ilyen ördögi kör, hogy aki bíróként még mondjuk nem házasodott meg, vagy nincsen tartós kapcsolata, az simán belefeledkezhet annyira a munkába, hogy aztán ez kihasson oda, hogy nincs is lehetősége rá, hogy normális párkapcsolatra tegyen szert. És ilyen agglegények és vénkisasszonyok azért fordulnak elő. És szerintem, hát nem tudom nagyobb számban-e máshol, de a munkakörből következőleg ennek nagyobb személyiségtorzító hatása tud lenni.

Azokról a kollégákról való vélekedés, akik nem igazán erre a pályára valóak egyes bírók szerint:

B2: - Hát, erre meg azt gondolom, hogy nagyon sokféle kolléga van, és egy csomó olyan embert ismerek itt a bíróságon, akibe én úgy gondolom, hogy nem szorult kellő empátia ahhoz, hogy ezt csinálja. Itt is különböző emberek dolgoznak. Azon meg nem hiszem, hogy lehet segíteni. Egy csomó olyan embert ismerek, akiről azt látom, hogy nem tud megfelelően bánni. Tehát mondjuk kihallgatni egy tizenegy éves sértettet arról, hogy hogyan erőszakolták meg, ahhoz nyilván kell valami érzék vagy valami, nem tudom. Tehát hogy egy ilyenekkel megtaláljuk a hangsúlyt. De mondjuk egy ilyen felnőttet kihallgatni, ahol is azért, én nem tudom, hogy ezt lehet-e képezni. Lehet, hogy lehet. De valószínűleg ez megint olyan, hogy most vagy megy, vagy nem megy. [...]

Vannak olyan kollégák, akik hihetetlenül merevek és elzárkózóak, és folyton rendbíráságnak, meg rendre utasítanak, meg mit tudom én. És azoknak a döntését sokkal nehezebben fogadja el mondjuk a sértett, akinek egyébként nincsen szava. Tehát magyarul le van szarva, jog szerint. Mert ő nem hivatkozhat semmire. Meghallgatta, hogy ezt kapta a vádlott, és haza lehet menni. De azért nyilván nem mindegy. Hát hiszen ez pont arról szól, hogy nem mindegy. Na mindegy.

A gondolatok és érzelmek megjelenéséről a döntéshozatal során:

B.: - Természetesen emberből van a bíró is, mindenféle érzelmek megnyilvánulhatnak, gondolhat bármit. De a gondolatait mindig félre kell raknia. Nem gondolhat olyat, hogy hű, a hétszázát, ezt aztán ami csak belefér, majd jól odakenni neki. Gondolhat persze ilyet, mert hiszen emberből vagyunk, mint mondtam, de ezt is félre kell rakni. És gyakorlatilag úgy kell ott ülni, ha úgy tetszik a jogából veszem a példát, mint egy szélmentes időben egy csöndes víztükör előtt. Ahol nincsenek még fodrok se, nem hogy hullámok. És elkezdni abszolút olyan módon, hogy még csak ne is látszódjék semmi. De ezen túlmegyek, ne is legyen bennem semmi, ami a vádlott sorsát eleve eldöntheti. Mert hiszen ha az érzelmeimet nem tudom elnyomni, nem tudom kezelni, félrerakni, akkor előfordulhat, hogy süketté, vakká válok a mentő körülményekre, vagy az ellentétes tartalmú bizonyítékokra.

Mondott egyszer nekem egy öreg bíró olyat, ugye természetesen ilyet mondanak, hogy nem csak elfogulatlannak kell lenni, hanem annak is kell látszani. Én meg azt szoktam mondani, hogy nem kiabálunk, mert a hangrezgéstől leeshet mögölünk a címer. Ez egy nagyon fontos dolog, hogy nem azért van a bíró, hogy kiabáljon. És egy picit azért vagyok én mindig szkeptikus ezen a téren, mert hallottam már fiatal bíróról is, aki azt hiszem átesett ilyen szűrőn, hogy időnként olyan furcsán és nehezen minősíthető hangnemben beszél ügyfelekkel tárgyalóteremben. Nyilván nehéz ezeket kötni bármihez. De ez olyan, mint egy falu valahol, nem? Tudnak egymásról az emberek.

Számomra ezek a beszélgetések nagyon érdekesek voltak, és mikor olvastam egyre jobban megerősödni láttam mindazt amit a dolgozatba eddig belefoglaltam, mindazt amit eddig éreztem. Azt, hogy a bíró is ember, vannak érzései, gondolatai, benyomásai a döntéshozatal során, de ezeket amennyire lehet kizárja. Azt, hogy lehetnek negatív bíró típusok is mint azt Horváth Barna leírta, de csak elenyésző számban, és a többi bíró pont róluk vesz úgymond „ellenpéldát” így válnak még jobb bírává, látva azt, milyennek nem kell lenni, milyennek nem szabad látszódni.

5.3. Kitekintés a gyakorlatba egy jogeset vázolásával⁴²

A témám gyakorlati oldalának megvillantásáért fűztem ide ezt az alfejezetet, melyet Pokol Béla kutatása ihletett.

Pokol Béla megpróbálta vizsgálni a bírói döntési folyamatok tényleges lefolyását, melyhez a bírósági irattárból szerzett dokumentumokat használta fel. 2002 nyarán a Fővárosi Bíróság elnökétől kapott engedélyt arra, hogy 25 polgári és 25 büntető eljárás teljes anyagát megvizsgálhassa, melyeket a bíróság épületében tanulmányozhatott. Fénymásolásra nem volt lehetősége így az összesen több ezer oldalas periratokat csak részletes jegyzetelés során tudta kimenteni, ezért muszáj volt elválasztania a jelentős részeket a jelentéktelenebbektől.

A Jogelméleti Szemlében ezekből az esetekből villantott fel párat, mégpedig azokat, melyek valamilyen szempontból eltértek az ideális bírói döntési elvárásoktól, illetve amelyek esetekben a törvényi tényállás „nyitottabb” helyzeteket adott a bírának, akár szembenálló döntési opcióra is lehetőséget teremtve. Ezekből az esetekből választottam ki bemutatásra egyet.

A P. 20229/91. számú polgári per életközösségi vagyonmegosztás ügyében indult. A jogi szabályozás szerint végletesen nyitott ügy iskolapéldájának lehet tekinteni, mely eldöntése ellentétes irányba is ugyanolyan jogos lett volna. Pokol Bélát idézve:

„Ha ilyen ügyek nagy gyakorisággal fordulnának elő egy jogrendszerben, akkor messzemenően igaz lenne a “critical legal studies” irányzat tézise, miszerint mindig két ellentétes jogi megoldás létezik egy ügyre, és az így nyitottan maradó esetet mindig a felek konkrét személye, a bíró jogon túli politikai és ideológiai értékei alapján döntenek el ténylegesen”

A felperes férfi budapesti házába 1977 végén költözött be gyerekeivel az elvált asszony alperes. 1988-ig éltek közös háztartásban, élettársi kapcsolatban. Az asszony ez idő alatt 220 ezer forintért egy másik házat vett (a korábbi férje által a kiköltözéséért fizetett összegből), majd azt eladta 350 ezer forintért, és az új élettársa melletti üres telket vette meg és házépítésbe kezdett. Közben együtt éltek a felperes férfival, az asszony főzött, mosott, takarított, a háztartás pénzügyi fedezetét pedig közösen adták össze. A férfi dolgozott a készülő ház építkezésén is. Egy közös ingatlant is vettek, negyed-negyed részben a felperes, ennek anyja, az alperes és ennek lánya nevére íratva. Az életközösség 1988 nyarán ért véget, az asszony véglegesen az elkészült házba költözött, a férfi viszont kérte az új ház felének

⁴² Pokol Béla: A bírói döntési folyamat elemzése, Jogelméleti Szemle, 2002/4. száma alapján készült ez az alfejezet

értékét, mint az életközösség megszűnése után a vagyonközösség rá eső részét. Ennek megtagadása után 1991 elején keresetet nyújtott be a Fővárosi Bírósághoz.

Az életközösséget a Ptk szabályozza: „ Az élettársak – házasságkötés nélkül, közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben élő nő és férfi - együttműködésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont. Ha közreműködésük aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni”. A bírói gyakorlat kiemeli, hogy az életközösséghez nem elég az érzelmi kapcsolat, hanem a vagyonközösség elismeréséhez az is kell, hogy gazdasági összefonódás jöjjön létre az együtt élők között. Ezen perben a felperes azt állította, hogy a közös gazdálkodás létrejött, és mindig, kölcsönösen segítették egymást, ő is segített a készülő új ház építésében, ezért kéri a ház értékének felét. Az asszony ezzel szemben azt állította, hogy noha közös háztartást vezettek, ennek során pontosan megosztották egymást között a felmerült költségeket, és külön takarékbetétkönyvük volt. Ezen túl, az alperes szerint a házépitésnél a férfi csak kis részben vett részt, pontosan: a ház alapjainak ásásánál három napot segített, és ő készítette el a ház körüli járdát. A tanúkat is meghallgatta a bíróság, amely során az derült ki, hogy a férfi sokkal többet dolgozott a ház építkezésén, mint amit az asszony elismert. Az egyik tanú állítása szerint, mikor az alperes hölgy nem volt jelen az építkezésen, akkor mindig a férfi irányította a munkásokat, és ebben az esetben ő is fizette ki őket. A munkások is alátámasztották, hogy a férfi és a nő közösen fizette meg munkájukat. A tanúvallomások zöme a közös gazdálkodást támasztotta alá. Az első fokú tárgyalás négy évig tartott, és a felperes kérelmét a bíróság elutasította. Az ítélet szerint nem jött ugyanis létre érzelmi-nemi kapcsolaton kívül közös gazdálkodás. Indoklásként a takarékbetétkönyvek különállóságát hozta fel a bíróság, gyakorlatilag iratellenesen, ugyanis a felperes tagadta ennek meglétét, bizonyításra pedig nem került sor, a bíróság az OTP-t nem kereste meg ez ügyben. Azt is vitatta a felperes ügyvédje a fellebbezésben, hogy a külön takarékbetétkönyvek léte kizárná a közös gazdálkodást, hiszen manapság a házastársak sokaságánál bevett szokás külön takarékbetétkönyv kötése. A fellebbezést elbíró Legfelsőbb Bíróság mindezek ellenére helybenhagyta az elsőfokú ítéletet, és ugyanezt tette a felülvizsgálati eljárásban az LB felülvizsgálati tanácsa, pedig a perveztes fél jelezte, hogy az elsőfokú bíróság döntése teljes mértékben az alperes előadásán alapult, mellőzte a tanúvallomásokat (ahol mindenki a közös gazdálkodás fennállásának irányába tett vallomást) továbbá a mellőzés okait sem indokolta meg. A felülvizsgálati ítélet elismerte ezeket, de nem tekintette jogszabálysértésnek, így helybenhagyta az ítéletet.

Azt, hogy mennyire ellentétes döntés is születhetett volna ebben az ügyben semmi sem támasztja alá jobban mint egy korábban lezárult másik nagyon hasonló ügyben hozott döntés. Mindössze annyi volt ebben az ügyben az eltérés, hogy a felperes volt az asszony, aki kérte az élettársi vagyonszösség megállapítását hosszú évek együttélése után, amit a férfi megtagadott, arra hivatkozva, hogy érzelmi-nemi kapcsolaton túl közös gazdálkodás nem valósult meg. Az elsőfokú bíróság itt megállapította a közös gazdálkodás megvalósulását, és elrendelte a vagyonszössztást. Az alperes fellebbezett, mivel a közös háztartásban élő asszony egy idő után csak rokkantnyugdíjban részesült és a férfi nagyobb keresettel rendelkezett, egyéb iránt a pénzeket is ő kezelte. A másodfokú bíróság ezért „korlátozott vagyonszössséget” állapított meg, amit a felperes felülvizsgálatban megtámadott, hiszen a Ptk. ilyen fogalmat nem ismer. A Legfelsőbb Bíróság jogosnak ismerte el ezt az érvet, és az ítéletet a Ptk. 578/G. § (1) bekezdésének helytelen alkalmazása miatt tévesnek minősítette. Ezek után csak találgatni lehet, hogy az előző ügyben mi lehetett a bíró motivációja. Igaz ezt már sosem tudjuk meg, valószínűsítem, hogy szerepet játszhatott a bíró személyisége is. Számomra még az is gondolatébresztő volt, hogy gyakorlatilag mindkét esetben az asszony javára döntött a bíróság.

5.4. Álláspontok

A 90-es évek közepe felé, megjelent egy könyv mely felkeltette a jogelmélettel, illetve jogbölcselettel foglalkozók figyelmét⁴³. Ez az írás, Helmut Coing⁴⁴, A jogfilozófia alapjai⁴⁵ című műve. Mivel ebben a könyvben találni a témámhoz is pár érdekes okfejtést, így fontosnak éreztem ezeket a gondolatokat is beleszöni a dolgozatomba. A mű tulajdonképp a náci Németország jogi pozitívizmusára való reagálás. Az „újjáéledt” természetjog képviselői azt kívánták biztosítani, hogy a jog megfeleljen bizonyos erkölcsi elveknek, ugyanis a jogi pozitívizmus hívei a jog érvényességének kizárólagos forrásának azt tekintették, hogy az valamely állami szervtől származzon, és mint ilyen kötelező erővel bír, alkalmazása feltétlen. Ilyen jogszabály ellen akkor sem lehetne tenni semmit, ha az rendkívül igazságtalan, embertelen lenne. Felmerül így a kérdés, hogy mi történik abban az esetben, ha a bíró

⁴³ Coing művének elemzéséről bővebben a következő helyen olvashat:

Takács Péter: A személyes és a rendbe öntött igazságosság, BUKSZ, 1996, 8. évfolyam, 4. szám
⁴⁴ német jogfilozófus (1912-2000)

⁴⁵ Helmut Coing: A jogfilozófia alapjai, Osiris Kiadó, 1996

igazságtalan törvénnyel találja magát szemben. Két megoldást ismertetnék, majd egy harmadikat is Coingét. Az egyik Gustav Radbruch, a másik Herbert Hart nevéhez köthető.

Radbruch szerint a bíró bizonyos jogtechnikai fogásokkal kitérhet az igazságtalan törvény alkalmazása elől, tehát olyan jogi konstrukciókat kell keresnie, amit alkalmazva kikerüli az igazságtalan jogszabályt. (Véleményem szerint nagyon hasonló ez a jelenség a „jogi kiskapuk” kereséséhez, hétköznapi szóhasználattal élve.)

Hart nem ismeri el a jog erkölcsi eredetét, így szerinte a bírának nem szabad összekeverniük a jogi és erkölcsi szempontokat, ugyanis a jog akár szélsőséges helyzetben erkölcstelen is lehet, ennek ellenére nem mentesülhet az alkalmazás kötelezettsége alól.

Coing ezzel szemben azt mondja, hogy a bírónak mindig igazságosan kell eldöntenie az egyes eseteket, (bár természetesen bizonyos keretek között) de elvetheti az igazságtalan „pozitív jogot” tehát eltérhet az erkölcstelen törvény alkalmazásától.

*"Mivel a bíró valósítja meg az absztrakt igazságossági rend és a személyes igazságosság szintézisét, ezért az ő alakja uralja a jogéletet. Az ő személyében, személyes erkölcsi döntése révén kerül meghaladásra a személyes és a rendbe öntött igazságosság közötti ellentét. Az ő tevékenységében valósul meg a jog."*⁴⁶

Mindezeket azért tartottam fontosnak megemlíteni, mert egy peres eljárás során a felek a bírótól általában az “igazságot” kérik kinyilvánítani. Az emberek azt várják tőlük, hogy ügyeiket jogszerűen és a lehető legigazságosabban döntsék el. A legtöbbször azonban mindkét fél vagy oldal a saját maga javára döntene neki az az “igazság”, viszont ha ezt nézzük, így szubjektíve több igazság létezik, a bírónak pedig az objektív igazságot kell megtalálnia. Tehát a bírói szubjektum, valószínűleg szintén kialakít magában egy képet arról, hogy szerinte mi lenne az igazságos, erkölcsös, ezt kell összeegyeztetnie a joggal, és megtalálni a “fő” és egyetlen igazságot, ami nehéz feladat. Ennek a feladatnak részesei a jogászok is, akik megtalálják az ügyre vonatkozó jogi relációkat, ezzel könnyítve a bírák dolgát. Bár a jogászoknak nem az igazság kiderítése az egyetlen cél, hanem ügyfelük képviselője, védelme, elősegítése annak, hogy számára megfelelő döntés szülessen. Ezeken túllépve viszont a jog keretein belül kell maradniuk. A jogász csak olyannal érvelhet, amit a jogalkotó a „kezébe adott”. Talán még azzal is segítik a bíró munkáját, hogy sokkal részletesebben ismerik a körülményeket, amiket a bíró egyetlen vagy pár alkalommal nem tud részletesen megtudni, leszűrnek a jogilag relevánsakat, az ügy eldöntéséhez mérvadókat és ezeket találva hagyatkoznak a bíró mérlegelésére.

⁴⁶ Helmut Coing: A filozófia alapjai, 215. oldal

A bírák viszont nem robotok, nem adatgyűjtők, ahova az ügyfél, bedobálja az információkat, majd kiadja az ítéletet; a bírák emberek. Emberi mivoltukból adódóan vannak érzéseik, gondolataik, érezhetnek ellenszenvet, vagy szimpátiát. Többek között ezt nevezzük szubjektumnak.

Jerome Frank szerint a bírói ítélet kialakulásának lelki mechanizmusa nem a logika szabályait követi, tehát nem logikai folyamat. Álláspontja szerint a bíró úgy hozza meg az ítéletet, hogy az ügy áttanulmányozása során, kialakul benne egy „előzetes ítélet”, a tárgyalás folyamán, pedig ehhez az ítélethez keresi hozzá a tényeket.⁴⁷ Ha ezeket a tényeket nem találja, akkor alkot egy újabb „előzetes ítéletet”, mindezt addig folytatva, míg az ítélet össze nem passzol a tényekkel. Jerome Frank azt is állította, hogy a bírói szubjektum döntően rányomja bélyegét az ítéletre, azokban az esetekben pedig, ahol a tények lehetővé teszik a választást a bíró számára, mint például az ellentétes tanúvallomások esetében még inkább előkerül a szubjektivitása. Frank szerint ilyenkor a bíró a benyomásaira, emlékeire, személyes értékeire fog hagyatkozni, és ennek alapján hozza meg az ítéletet.

Ami még nagyon érdekes megállapítás Frank részéről, hogy mivel ezek az értékek a bíró élete során folyamatosan változnak, ezért ugyanaz a bíró, évek múlva ugyanabban az ügyben másképp fog dönteni, még akkor is, ha a jogszabályok nem változtak, hiszen ő maga változott.

Frank: Emberi lények-e a bírák? című tanulmányában azt írja, hogy a jogkereső polgárok azt várják a bíróktól, hogy automataként működjenek: pénzt dobnak a gépezetbe, megnyomnak egy gombot és kijön a bírósági "automatából" az igazságos ítélet. Az USA Legfelsőbb Bíróságáról azt írja, hogy rendkívül nagy szerepet játszanak az ítélezésben a pszichológiai tényezők, a bíró "tudatlanja" (Freud után). Ezt olvashatjuk:

*"Hatalmas szerepet játszik az ítélezési folyamatban a "tudatalatti" különösen ott, ahol az ügy közelről érint kortársi gazdasági és társadalmi problémákat."*⁴⁸ Mindezek után, nem elhanyagolható megemlíteni, hogy Frank maga is bíró volt.

A következő tudós, akinek elméletéről szót ejtenék, Oliver Wendel Holmes⁴⁹, amerikai fizikusból lett író majd jogász. Bár hazánkban főként híres idézeteit ismerik az olvasók, tehát inkább az író oldalát emelik ki, bizony jogászként és tudósként is tevékenykedett, így mutathatom be a jogról és a bírásról alkotott elképzeléseit.

⁴⁷ Jerome Frank: A jog és a modern értelem (1930) c. művéből

⁴⁸ dr. Ádám György: Az igazság szolgáltatása c. tanulmányából (www.jog-vita-hu)

⁴⁹ amerikai jogász (1841-1935)

Holmes hangsúlyozta ki azt, hogy a jog pusztán jóslat arra nézve, hogy a bíróságok ténylegesen mit fognak cselekedni. A jog előreláthatóságát csupán illúzióknak gondolta, a logikai műveleteket ugyanis átszövik az értékítéletek. A bíróságokat jelképnek tekintette, amelynek keretein belül a tényelemek és az értékelemek joggá szövődnek össze.⁵⁰ Szerinte sokkal inkább a bíróságok alakítják a jogot, ugyanis a döntési folyamat során elkerülhetetlen, hogy a tényelemek, vagy a logikai mechanizmus, érzelmek, értékítéletek nélkül tudjanak kiteljesedni, így nem tudnak önmagukban egyedüli meghatározójává válni az ítélkezési folyamatnak. Valójában ő is a bírók objektivitásának és szubjektumának keveredéséről beszél.

Véleményem szerint azok a gondolkodók, jogászok, jogtudósok, akik valaha is foglalkoztak a bírók és szubjektivitásuk kérdéskörével, mind elismerik, hogy létező probléma, ha ezt problémának lehet egyáltalán nevezni. Vannak, akik úgy vélik, hogy a bíró nem hagyatkozhat saját érzéseire, még akkor sem, ha nyilvánvalóan igazságtalan, vagy erkölcstelen jogszabállyal kerül szembe. Vannak, akik azt gondolják, hogy a bíró nem is tudna másra hagyatkozni, mint a saját érzéseire, benyomásaira, tapasztalataira, mégha ez tudat alatt zajlik is benne. Vannak, akik az igazi jog megtestesítőjeként néznek a bírókra, akik saját maguk szubjektuma által vegyítik a rendet, törvényt és az erkölcsöt, így hozva igazságos döntést.

5.5. Garanciák a totális szubjektívitás kiiktatására

Ebben a részben külső „eszközökről” lesz szó, melyek megakadályozzák a bíró szubjektív döntéshozatalát, ha az mégis felmerülne, és nem bíznánk a bíró objektivitásában. Ezek a garanciák sokfélék lehetnek, megemlíteném a legfontosabbakat, mégpedig a bírók kizárásának feltételeit, összeférhetlenségi szabályokat, a társasbíráskodást, az ügyészek és ügyvédek szerepét, és a perorvoslati lehetőségeket.

Az igazságszolgáltatás egyik legfontosabb alapelve a bírói függetlenség. A bírók személyes függetlenségét védi mentelmi joguk és széles az összeférhetlenségek köre is. Ebből kiemelkedik az igazságszolgáltatás pártatlanságának elve.

Kezdjük talán ott, hogy egy ügyben nem minden bíró ítélkezhet. Nézzük hatályos jogszabályunkat az 1952. évi III. törvényt a Polgári Perrendtartásról. Először is a törvény általános céljaként jelöli meg:

⁵⁰ Mezei Péter: A joghézag kérdése régen és ma, Jogelméleti szemle, 2002/2. szám

„hogy a természetes személyek és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült jogviták bíróság előtti eljárásban való pártatlan eldöntését az e fejezetben meghatározott alapelvek érvényesítésével biztosítsa.”

A következő érdekes rész számunkra, a 13.§ mely a bírák kizárásáról szól. Ezen paragrafus alapján az ügy elintézéséből ki van zárva, tehát bíróként nem vehet részt a fél (a bíró saját maga bírója nem lehet), vagy a féllel együtt jogosított vagy kötelezett személy, az, aki a per tárgyát a maga részére követeli, tovább mindaz, akinek jogaira vagy kötelezettségeire a per eredménye kihatással lehet. Ide sorolja még a törvényhozó az előzőekben felsoroltak képviselőjét, és az ő hozzátartozójukat vagy volt házastársát is. Mindezekon kívül nem járhat el bíróként az sem, akit a perben szakértőként, vagy tanúként kihallgattak. Valamint általánosságban az, akitől az ügynek tárgyilagos megítélése (egyéb okból) nem várható el, elfogultság miatt. A rendelkezéssel gyakorlatilag a törvényhozó kiiktatta a kiskapukat; azok, akik az első felsorolásban nem szerepeltek, ám valamilyen okból kifolyólag elfogultak lennének az ügyel kapcsolatban (lehet akár az egyik fél barátja, stb.) szintén nem vehetnek részt bíróként a döntéshozatalban.

A következő rendelkezés azt zárja ki, hogy a perben olyan helyi bíróság, megyei bíróság vagy ítéletábla járjon el, melynek vezetője az előbb taglalt összes eset valamelyike miatt ki van zárva. Ennek fontossága abban rejlik, hogy a vezető ne tudjon a számára kedvezményezett javára kedvező döntés elérni a bírótársaitól. A per másodfokú elintézéséből az a bíró is ki van zárva, aki a per első fokú elintézésében részt vett. Valamint ugyanezen eljárás eldöntéséből és a felülvizsgálati kérelem elbírálásából szintén ki van zárva az a bíró, aki az eljárás elhúzódása miatti kifogás elbírálásban részt vett.

A törvény azt is meghatározza, hogy ezeket, a kizáró okokat a bíróságnak hivatalból figyelnie kell, és a bíróság vezetője köteles haladéktalanul bejelenteni, ha vele szemben kizárási ok forog fenn, ha ezt elmulasztja, felelősséggel tartozik.

Tehát a kizárási ok esetében a kizárást a bíróság vezetője hivatalból kezdeményezi. Egyéb esetben a kizárási okot a fél is bejelentheti az eljárás bármely szakaszában, vannak viszont olyan esetek is, melyeknél kötelező a tárgyalás megkezdésekor szólni. A bíró is szólhat, ha észleli saját maga ellen a kizárási okok valamelyikét, ilyen esetben a bejelentésének elintézéséig a perben nem járhat el.

Ha a peres felek valamelyike nyilvánvalóan alaptalanul tesz kizárásra irányuló bejelentést, vagy ha ugyanabban az eljárásban ugyanazon bíró ellen ismételt alaptalan

bejelentést tesz, azon kívül, hogy természetesen elutasító határozatot születik, pénzbírsággal is lehet őt sújtani.

Perújítás során nem járhat el az a bíró, aki részt vett a perújítással megtámadott ítélet meghozatalában. Ugyanez érvényes a felülvizsgálati kérelmekkel kapcsolatban is, tehát nem járhat el az a bíró a kérelem elbírálásában, aki ezen kérelemmel érintett határozatok bármelyikében részt vett.

A következő garancia, amelyikről szót ejtenék, a társasbíráskodás. Első fokon általában az eljáró bíróság egy hivatásos bíróból áll. Kisebb ügyekben egy bírót rendelnek ki az ügy eldöntésére. A társas bíróság főként az eljárás szintjétől függ. Míg első fokon egy bíró jár el, másodfokon már mindig tanácsban születik a döntés, méghozzá egy három tagból álló tanácsban. Az összetétel ilyenkor a következő: középen a tanácselnök foglal helyet, ő jegyzőkönyvezi, vezeti a tárgyalást, mellette foglal helyet az előadóbíró, aki előkészíti a tárgyalást, majd a tanácselnök másik oldalán egy szavazóbíró található, akinek mibenléte nem szorul sok magyarázatra. Annyit megjegyeznék, hogy ha a döntéssel nem egyezik az ő elképzelése, akkor alkothat különvéleményt. A három bíró döntésénél is van egy meghatározott sorrend, méghozzá a legfiatalabbnak kell először nyilatkoznia, majd őt követik az idősebbek, hogy például tapasztalataikkal, tekintélyükkel ne befolyásolják őt.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati eljárásban szintén három hivatásos bíróból álló tanácsban ítélezkik, viszont van lehetőségük öt főből álló tanácsban is döntést hozni, ha az ügy bonyolultsága ezt megkívánja. A társasbíráskodás fő célja az, hogy „több szem többet lát” alapon, a bírók összeadva tudásukat, tapasztalataikat, a legjobb döntést hozzák. Míg az egyes bíró nem igazán vitathatja meg a benne felmerülő kérdéseket bírótársaival, a társas bírók véleményezhetnek, megbeszélhetik egymás ötleteit, korrigálhatják, ha egyikük esetleg félreértett volna valamit, vagyis egy valóban közös döntést hoznak.

A másik oldalról, a vizsgálendő témánk aspektusából figyelve nem hagyhatjuk ki azt a tény sem, hogy ilyen helyzetben, ha nem egy bíró döntéshozataláról van szó, a felmerülő szubjektív problémákat szinte kizárhatjuk. Nehezen tudnám elképzelni azt, hogy három magas szinten képzett bíró, egy olyan döntést hozzon, amely valamelyikük szubjektívumából ered. Esetleg akár olyat, ami mindhármuk szubjektívumában fellelhető okok miatt képez egységes reakciót, így egységes döntést.

A társasbíráskodás biztosítja tehát a véleménycserét és a belső kontrollt.

Budapesten létezik egy Bíróképző Akadémia, amit azért sorolnék a garanciákhoz, mert a leendő bíróknak kötelező részt venni az itt megszervezett foglalkozásokon, ahol

szituációs játékokat is játszanak. Itt ugyanis kiderülhet egyes jelöltekről, hogy nem alkalmasak bírónak, és valószínűleg nem is fogják ezek után kinevezni őket.

Az ügyészek és az ügyvédek szerepe lenne a következő amiről beszélnék. Ők ugyanis megvédik a peres feleket a bíró önkényétől (ha egyáltalán előfordul ilyen eset). Mind az ügyvédek és mind az ügyészek jogképzett emberek, így jelenlétükben még inkább nem használhat a bíró elfogultsága eszközül olyan indokokat, ami törvényi kereteken kívüli. Egyrészt figyelemmel kísérik a tárgyaló teremben zajló eseményeket, másrészt segítik ügyfelük helyzetét a kedvező ítéletben bízva.

Nem feledkezhetünk meg a perorvoslati lehetőségek színes tárházáról sem. Abban az esetben, ha úgy érezzük, hogy nem megfelelő ítélet született, jogunkban áll fellebbezni, perújítást kezdeményezni, vagy felülvizsgálatot indíttatni. (A perorvoslatok fajtáinak bemutatását mellőzném, véleményem szerint dolgozatom lényegéhez ennyiben járul csak hozzá.) Ám mindezekon kívül, igazából a legfőbb garancia magában a bíróban kell, hogy legyen.

Végül szeretném pár mondatban a Bírói Etikai Kódexet bemutatni.⁵¹ A Kódex célja a független, pártatlan, hatékony és szakszerű bírói munka. Azokat a legfontosabb etikai elveket és magatartási szabályokat tartalmazza, amelyek segítik a bírói hivatás alkotmányos és törvényes rendelkezéseinek végrehajtását, amelyek egyúttal valamennyi bíró részére iránymutatásul szolgálnak. Kifejezésre juttatja a Kódex azt is, hogy a bírák meg kívánják felelni a társadalom velük szemben támasztott magas elvárásainak is. Ennek érdekében maguk határozzák meg a kiemelkedően lényeges etika elveket és magatartási szabályokat, melyeket a bírák meggyőződésük és esküjük alapján is követnek.

A Kódex a céljának megjelölése után 3 részre oszlik. Az első alpont a bírói hivatás gyakorlása során tanúsítandó magatartás, ezt követi a magánéletben és a közéletben tanúsítandó magatartás végül az eljárási rend. Nem kívánám az összes pontot ezekben a részekben ide felsorolni, mert nem tudnék válogatni, hogy melyek lennének a fontosabbak, mert számomra mind azok, így a mellékletben megtalálhatóak ezek a felsorolások, vagyis maga a Bírók Etikai Kódexe.

⁵¹ A Magyar Bírói Egyesület (www.mabie.hu) honlapjáról

5.6. Saját szemmel, kitekintés a hétköznapokba

Dolgozatom megírása során, sok helyen kerestem segédanyagot a témámhoz, így került a kezem közé néhány vélemény, aktualitás arról, hogy az emberek, a vitában érdekelt felek mit gondolnak, a bírók objektivitáshoz való hűségéről. A továbbiakban erről ejtenék pár szót. Az egyik jogi fórumon olyan emberek osztották meg egymással tapasztalataikat, akik vagy jogászként, vagy peres félként, illetve bíróként érdekeltek a jog világában. Egy neves bíró egyik előadásán arról számolt be, hogy az utóbbi időben egyre népszerűbb lett a bírók perlése, leginkább indulati és időhúzási okokból. Az előadó elmesélte az egyik ide vonatkozó esetét is, miszerint őt is beperelték már olyanért, hogy az egyik félre rámosolygott, míg a másik félre (ezen fél állítása szerint) szigorúan nézett és ellenszenvvel viselkedett, amit a fél összefüggésbe is hozott a peresztességével, azzal, hogy számára a bíró kedvezőtlen ítéletet hozott. Ugyanezzel a köztisztelőnek örvendő bíróval előfordult már olyan is, hogy egyik ügyfele 35-ször perelte be, hasonló okokra hivatkozva. A bíró szerint egyébként az ilyen jellegű, bírók elleni kereseteket idézés kibocsátása nélkül szokták elutasítani.

Azért is szöttem bele ezt a történetet a mondandómba, mert ha a peres feleket nézzük, ők sem tehetik meg azt, hogy különösebb indíték nélkül, a nekik nem tetsző ítéletet hozó bíró ellen, azért mert ők nem tudták elfogadni döntését, hirtelen támadást indítanak, visszaélve azzal a ténnyel, hogy ő is ember, és hivatkoznak a szubjektív ítélethozatalára, mikor már nincs más mentsvár számukra. Ezzel nem lehet játszózni, illetve lehet, de amint a bíró megmondta, értelme nagyon nincs, idézés nélkül utasítják el keresetüket.

(Ez nem jelenti azt, hogy sosem lehet egy bíró ellen elfogultság, vagy szubjektivitás miatt pert, vagy vizsgálatot indítani. Csak az egyértelműen indulatból beadott és alaptalan kereseteknek lesz ez a sorsa.)

Egy másik hasonló fórumon, azt taglalták, hogy a bírók szubjektivitása, vajon mely perekben teljesezik ki, hol érvényesülhet a legjobban.

A legtöbb álláspont szerint a nem vagyoni kártérítései perekben. Itt ugyanis gyakorlatilag szokásjog alapon működik, hogy egy-egy esetre, mekkora összeget szoktak megítélni. Függ a bíró személyes felfogásától, attól, hogy általában mit gondol a nem vagyoni kárról, illetve az élettapasztalatától; attól, hogy tud-e konzultálni más bírókkal. Az indoklás pedig nagy részben homályban marad. Elmondhatjuk viszont, hogy azért vannak bizonyos szempontok, ami alapján körülbelülre megítélik a kár mértékét. Véleményem szerint, talán ezekben az esetekben, vagyis a nem vagyoni károk körében kell a leginkább egyéniesíteni; és

itt nem is baj, hogy a bíró hagyatkozik a szubjektívására, jobban meg lehet így ítélni, hogy kit mennyire „ért kár” valójában.

6. Összefoglalás és következtetések

Már sokszor említettem írásomban: a bírák is emberek. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy szubjektív döntést hoznak. A bírák nagyon sok tanulási, tapasztalati fázison mennek keresztül, mire valóban igazi bírákká válnak. E hosszú kiválasztási folyamat eredményeképp pedig megedződnek, így ivódik beléjük bírói státuszuk. Mindezt kívántam bizonyítani azzal, hogy bemutattam példának okáért a bírák pályaalalmassági vizsgálatát. Nagyító alá vettem a személyiségtípusokat, hogy megismerhessük saját emberi mivoltunkat, jellemzőinket azért, hogy utána bemutatthassam mindezt a bírókra átírva.

Láthattuk azt is, hogy külső garanciák is vannak a totális szubjektívítás kiiktatására. De mit is jelent a szubjektív kifejezés? Azt, hogy egyéniség, személyiség az ember énje. Ezt akárhogy is nézzük, nem vehetjük el senkitől sem, a bírától sem. Mindössze annyi a feladat, hogy a tárgyalóterembe belépve a bírák kis időre kint hagyják érzéseiket, cikázó gondolataikat, mindennapi problémáikat, az ajtón kívül, és megpróbálnak csak magára a teremben elhangzottakra figyelni, jól összeszedni minden információt, megtalálni az alkalmazandó jogot, méltányosan használni, és egy objektív helyes döntést hozni.

Felhasznált irodalom

- Varga Csaba*: Jog és filozófia c. művében: Rudolf Stammler: A helyes jog, Osiris Kiadó, Budapest, 1998
- Mezei Péter*: A bírák szerepe a jogrendszerben – A XX. század első felének jogelméleti gondolkodói tükrében, Jogelméleti szemle, 2002/ 3. szám
- Kondorosi Ferenc – Uttó György – Visegrády Antal*: A bírói etika és a tisztességes eljárás, Magyar Hivatalos Közlöny, Budapest, 2007
- Mérei Ferenc (1982)* A Rorschach-próba: egységes jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest
- Bordás Sándor-Huncik Péter*: FER (Feszültség Előrejelző Rendszer), Nagymegyer, NAP Kiadó, 1999
- Bagday-Bugán-Pressing-Zétényi*: Az MMPI-próba:elmélet és alkalmazás, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986
- Ole Hallesby*: Személyiség típusok, Harmat Kiadó, 2007
- Ranschburg Jenő*: Személyiség típusok (In: *Pszichológiai fogalmak kis enciklopédiája*)
- Nicolas C. Demetry és Edwin L. Clonts*: Egyetemes küldetés, Édesvíz kiadó, 2007
- Richard Rohr-Andreas Ebert*: Enneagramm- a lélek kilenc arca, Ursus Libris, 2003.
- Klausbernd Vollmar*: Enneagram, Bioenergetic Kft., 2003
- Hermann Kantorowicz*: Küzdelem a jogtudományért c. tanulmánya, 1906
- Horváth Barna*: Bevezetés a jogtudományba, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt, 1932, Szeged
- Varga Csaba*: A bírói ténymegállapítási folyamat természete, Budapest, Akadémia Kiadó, 2003
- Szabó Miklós*: A jog argumentatív természete, JeMa 2010/2. szám
- Lénárd Ferenc*: Problémamegoldó gondolkodás Akadémiai kiadó, Budapest, 1978.
- Takács Péter*: A személyes és a rendbe öntött igazságosság, BUKSZ, 1996, 8. évfolyam, 4. szám
- Helmut Coing*: A jogfilozófia alapjai, Osiris Kiadó, 1996
- Jerome Frank*: A jog és a modern értelem (1930)
- Dr. Ádám György*: Az igazság szolgáltatása c. tanulmánya
- Mezei Péter*: A joghézag kérdése régen és ma, Jogelméleti Szemle, 2002/2. szám
- Pokol Béla*: A bírói döntési folyamat elemzése, Jogelméleti Szemle, 2002/4. szám

Mellékletek

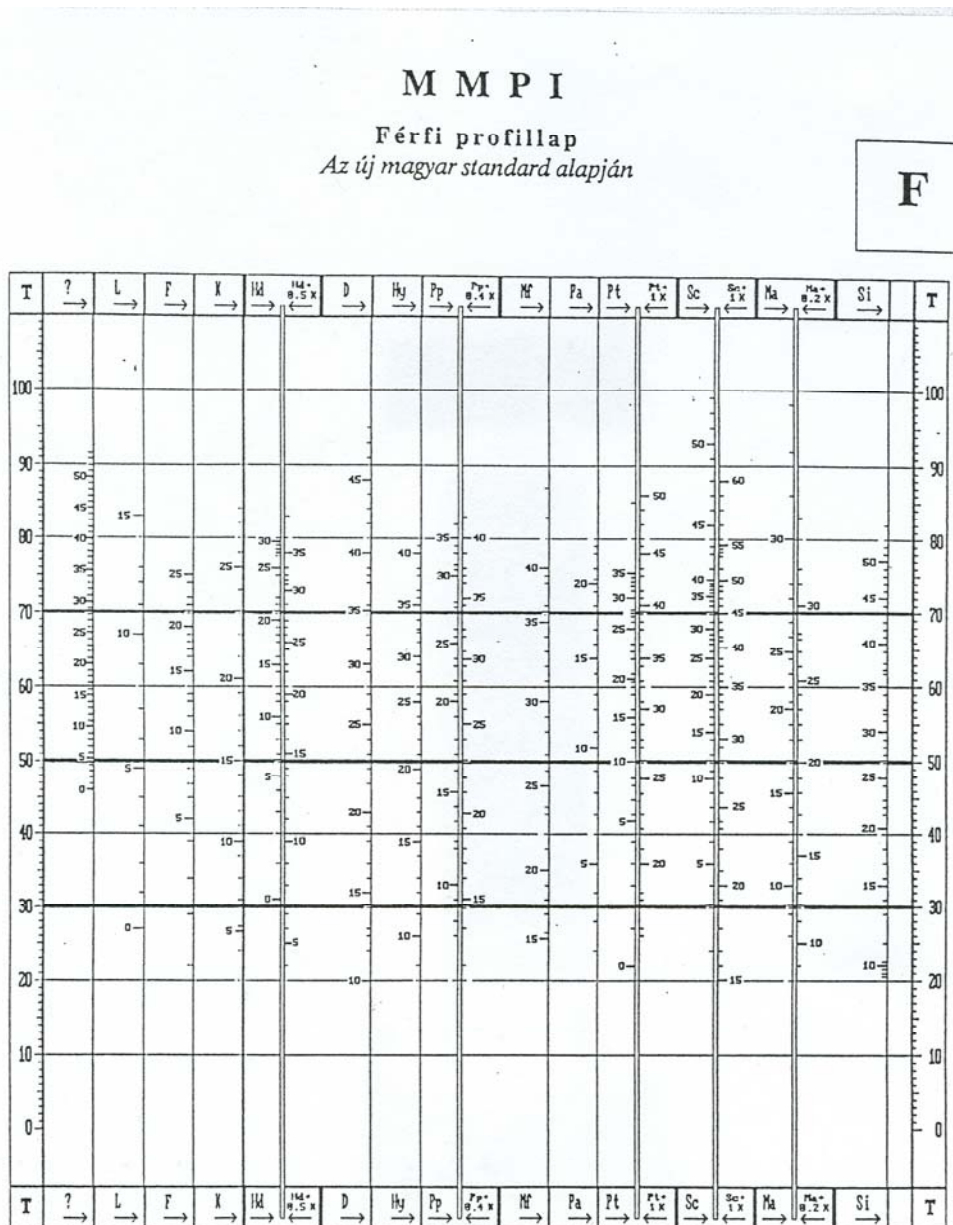
1. sz. melléklet







2. sz. melléklet



K-korrekción								
K	5	4	2	K	5	4	3	
30	15	12	6	15	8	6	3	
29	15	12	6	14	7	6	3	
28	14	11	6	13	7	5	3	
27	14	11	5	12	6	5	2	
26	13	10	5	11	6	4	2	
25	13	10	5	10	5	4	2	
24	12	10	5	9	5	4	2	
23	12	9	5	8	4	3	2	
22	11	9	4	7	4	3	1	
21	11	8	4	6	3	2	1	
20	10	8	4	5	3	2	1	
19	10	8	4	4	2	2	1	
18	9	7	4	3	2	2	1	
17	9	7	3	2	1	1	0	
16	8	6	3	1	1	1	0	

K-korrekción: _____

Összesen: _____

Vsz. Neve: _____

Foglalkozása: _____ Született: _____

Lakcím: _____

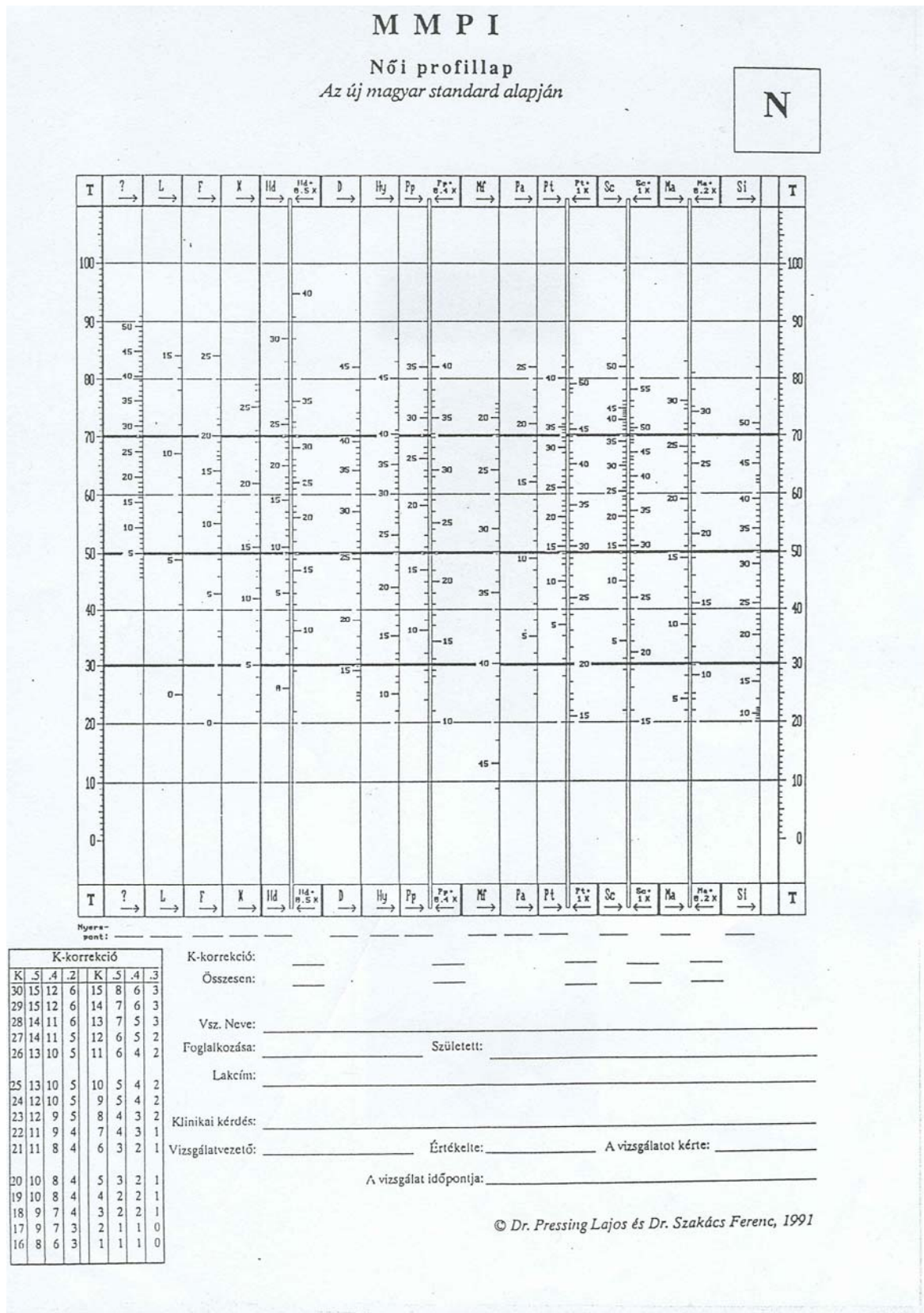
Klinikai kérdés: _____

Vizsgálatvezető: _____ Értékelte: _____ A vizsgálatot kérte: _____

A vizsgálat időpontja: _____

© Dr. Pressing Lajos és Dr. Szakács Ferenc, 1991

3. sz. melléklet



4. sz. melléklet

INTERJÚ-KÉRDÉSEK

I. Reflexiók a 14 perces ismertető filmre

- Mít gondol a filmről?
- Mi az, amivel tud azonosulni?
- Mi az, ami számára furcsa/idegen?

II. Mediáció a hazai joggyakorlatban

- Mít tud a jogszabálytervezetről, jövőbeni szerepéről?
- Mít vár a mediáció bevezetésétől?
- Mít az, amitől esetleg tart a bevezetése, alkalmazása során?
- Milyen esetekben tudja elképzelni, hogy hatékony lehet? (enyhe-komoly ,vagyon-személy e.,egyéni-csoportos..)
- Milyen esetekben nem látja reálisnak a mediáció alkalmazását?
- Mít az, amiben segítheti a munkáját a mediáció bevezetése?
- Mít tart a legfontosabbnak a mediáció bevezetésekor?
- Milyen segítség tudná leginkább segíteni önt a mediáció alkalmazásában?
- Mít az, amitől tart a mediáció kapcsán?
- Ön szerint mik a legfontosabb feltételek a mediációra utaláshoz?
- Mik az esetleges kizáró okok?
- Milyen változásokat idézhet ez elő a joggyakorlatban a mediáció alkalmazása?
- Mennyire tartja önmagát közel a mediáció szemléletéhez?
- Milyen típusú segítséget igényelne a mediáció alkalmazásához?
- Mennyire tart fontosnak speciális képzéseket, együttműködések kialakítását a mediációval kapcsolatban?
- Eddig milyen képzések/együttműködések érintették a mediációt?
- Milyen egyéb fontos reformokra lenne szükség a büntető-igazságszolgáltatás hatékonyabbá tételéhez?
- Ön szerint milyen szerepet kell az áldozatnak kapnia az igazságszolgáltatás rendszerében?

III. Gondolatok bírói/ügyészi szerepéről

- Mít tekint bíróként/ügyészként elsődleges feladatának, legfőbb céljának?
- Hatékonynak érzi-e magát egyéni, társadalmi szinten?
- Neki mi segítene abban, hogy hatékonyabbnak érezze magát céljai elérésében?
- Milyen a jó „büntetés”? Mít a büntetés célja? Mítért van büntetésre szükség?
- Szokta-e tudni/követni, hogy mít történik az elkövetőkkel ítélet után? Szeretné-e tudni?
- Szerinte mennyire kell egy-egy eset mögött feltérképezni a háttér-információkat?
- Magát hol helyezi el a többi bíró/ügyész között? Az ügyészséggel/bírósággal, rendőrséggel összehasonlítva?
- Saját értékrendje mennyire kap szerepet az ítélezési gyakorlatában? Milyen érzései vannak ezzel kapcsolatban?
- Segítő szakmának tekinti-e magát?
- Mennyire tekinti magát a gyermek-, ifjúságvédelem részének? Mít tud mondani a hozzá kerülő fiatalok/ felnőt korúak profiljáról, háttéréről?
- Mít gondol a korhatár leszállításról?
- Mít gondol az elkövetők szüleiről? Mikor képesek, nem képesek reintegrálni az elkövetőt?
- Ítélezésnél kér-e szakértői véleményt? Hozzátartozik-e ez a munkájához?
- Változott-e az ítélezési gyakorlat az elmúlt évtizedekben?

- Mi az elterelése szerepe?
- Mit gondol az alternatív büntetésekről?
- Milyen célt szolgál a felfüggesztett szabadságvesztés és milyen eszközökkel éri/nem éri ezt el?

IV. Személyes életútja

- Miért lett bíró/ügyész?
- Élettörténetében tud-e mondani egy olyan pontot, amit be tud azonosítani mint szakmai választásának időpontja, kiváló eseménye?
- Milyen szülői háttérrel rendelkezik (elsőgenerációs, többgenerációs jogász család)?
- Volt-e egyfajta küldetéstudata jogásszá válása mögött?
- Beszél-e nyelveket, jár-e nemzetközi konferenciákra?

5. sz. melléklet

A Bírák Etikai Kódexe¹

I.

A Bírák Etikai Kódexének célja

A demokratikus jogállamunk működésének és fejlődésének egyik legfontosabb feltétele a független, pártatlan, hatékony és szakszerű bírói munka. Ebből kiindulva a Bírák Etikai Kódexe (továbbiakban: Kódex) azokat a legfontosabb etikai elveket és magatartási szabályokat tartalmazza, amelyek a bírói hivatáshoz kapcsolódó alkotmányos és törvényes rendelkezések végrehajtását segítik, úgy, hogy azok a Magyar Köztársaság igazságszolgáltatásában dolgozó valamennyi bíró részére iránymutatásul szolgálnak.

A Kódex kifejezésre juttatja a bírói függetlenség alkotmányos előírásának és a bírói karnak a társadalom iránt tanúsítandó felelőssége közötti összhangot, valamint azt, hogy a bírák meg kívánják felelni a társadalom velük szemben támasztott magas szintű elvárásainak. Ennek érdekében - mintegy önszabályozó eszközként- maguk határozzák meg a kiemelkedően lényeges etikai elveket, magatartási szabályokat, illetve ezek kereteit, abban a biztos tudatban, hogy azokat a bírák belső meggyőződésük és bírói esküjük alapján követik.

II.

A bírói hivatás gyakorlása során tanúsítandó magatartás

1. A bírói tisztségének gyakorlása során kizárólag az Alkotmánynak és a törvényeknek van alárendelve, a legjobb tudása és lelkiismerete szerint jár el.
2. A bíró maga is védelmezi a függetlenséget, amely nem csupán a politikától, politikai pártoktól való függetlenséget jelenti, hanem azt is, hogy a bíró döntéseit minden más külső vagy belső befolyástól mentesen hozza meg.
3. A bíró jogalkalmazói tevékenységét nem befolyásolja a közvélemény vagy a média kritikája, illetőleg a közvélemény vagy egy részének előítélete.
4. A bíró hivatásából eredő kötelezettségeit - a felek egyenjogúságát tiszteletben tartva - pártatlanul teljesíti. Fokozottan ügyel a pártatlanság látszatára is. Indulatait, érzelmeit, jogi álláspontját nem nyilvánítja ki oly módon, hogy abból a részlehajlásra lehessen következtetni.
5. A bíró az ügyek elintézése során - a szükséges határozottság mellett - az eljárásban résztvevőkkel szemben udvarias, tartózkodik a személyüket érintő észrevételek, sértő minősítésének megtételétől, és fölényeskedéstől. Kerüli az olyan tartalmú és hangvételű számonkérést, amely alkalmas a tárgyalás nyugodt légkörének megzavarására. Gondoskodik arról is, hogy az eljárásban résztvevők megadják a bíróságot és egymást megillető tiszteletet.
6. A bíró a munkáját felkészülten, szorgalmasan, kellő önbizalommal, de elbizakodottság nélkül végzi. Kerüli a lélektelen, mechanikus munkavégzést, a jogviták célirányos, mielőbbi eredményes lezárására törekszik.
7. A bíró folyamatosan bővíti a szakmai munkájához szükséges ismereteket.
8. A bíró a közvélemény hiteles tájékoztatása érdekében minden segítséget megad a bíróság munkájáról, vagy egy-egy döntésről a tájékoztatási kötelezettségét teljesítő munkatársa részére.
9. A bírótársa által hozott döntéseket a bíró nem bírálja; a tudományos, oktatói, vagy egyéb szakmai tevékenysége során azonban a saját vagy más által hozott döntéseket,

De inisprudencia et iure publico

állásfoglalásokat - az adatvédelmi előírások megtartásával - értékelheti, véleményezheti.

10. A bíró a hivatása gyakorlása során- saját vagy más ügyében - megismert információkat illetéktelenül nem hozza más tudomására, azokat a bírói tevékenységével össze nem függő tevékenységre, magán- vagy közcélra nem használja fel.

11. A bíró szakmailag és emberileg egyaránt megfelelő kapcsolatot tart aktív és nyugállományú bírótársaival, más bírósági dolgozókkal. A többi jogász hivatás gyakorlóira iránti is kifejezésre juttatja azt a tiszteletet és megbecsülést, amelyet saját maga is elvár.

III.

A magánéletben és a közéletben tanúsítandó magatartás

12. A bíró a magánéletben és a közéletben is megfontoltságot, feddhetetlen magatartást tanúsít, kerül minden olyan megnyilvánulást, amely a bírói hivatás méltóságát és tekintélyét veszélyezteti. Mind a viselkedésben, mind a külsőségekben tartózkodik a szélsőségektől.

13. A bíró olyan vállalkozásban, nonprofit szervezetben nem vesz részt, amelyből bírói tisztségével összefüggő előny szerzésére lehet következtetni, saját és hozzátartozói hivatali vagy egyéb ügyeiben eljárva nem utal bírói tisztségére.

14. A bíró magánéleti problémáinak rendezésére törekszik. Baráti, magánéleti kapcsolatait, szabadidejének eltöltését úgy alakítja ki, hogy az a bírói hivatásának méltóságát, pártatlanságát, annak látszatát se veszélyeztesse.

15. A bíró politikai tevékenységet nem végez. Nem vesz részt pártpolitikai gyűléseken, vagy egyéb ilyen jellegű rendezvényeken. Nyilvánosság előtt tartózkodik politikai tartalmú megnyilatkozásokról.

16. A bíró karitatív, illetve nonprofit szervezetben akkor tevékenykedik, ha e szerv politikamentesen működik.

17. A bíró nem lehet tagja és nem tarthat fenn kapcsolatot sem olyan szervezettel, állandó, vagy alkalmi csoportosulással, amelynek célja, tevékenysége a törvényes rendelkezésekkel ütközik, diszkriminatív vagy a bírói hivatáshoz fűződő közbizalmat sérti.

IV.

Eljárési rend²

18. A bíróból álló Országos Bírói Etikai Tanács (OBET) foglal állást abban, hogy valamely konkrét bírói magatartás etikátlan-e.

19. Az OBET 12 főből álló testület. Tagja az az ítélező, vagy nyugállományba helyezés miatt felmentett bíró lehet, aki a kiemelkedő szakmai munkásságával, az élettapasztalatával és a példamutató életvitelével kivívta a bírói kar elismerését és megbecsülését.

20. Az OBET tagjait a Magyar Bírói Egyesület (MBE) Elnöksége által felkért jelölőbizottság javaslata alapján a MBE Országos Választmánya (OV) választja meg. Megbízatásuk mindenkor az újonnan megválasztott OV első üléséig tart. Az OBET elnökét és elnökhelyettesét a Tanács tagjai közül maga választja meg. Az OBET a megválasztásától számított 30 napon belül meghatározza, illetve felülvizsgálja az ügyrendet, amelyet tájékoztatásul 8 napon belül megküld a MBE Elnökségének.

21. Az OBET működésnek szervezési, ügyviteli és technikai feltételeit a MBE elnöke biztosítja. Az OBET ülésén személyesen vagy képviselője útján vehet részt.

22. Az OBET előtti eljárás kezdeményezésére kizárólag bíró, továbbá maga az OBET jogosult.

23. Az OBET az adott bírói magatartás etikai megítélését tartalmazó állásfoglalását általában

De inisprudéntia et iure publico

49

30 napon belül hozza meg. Elnöke által kijelölt öttagú tanácsban, zárt ülésen, szótöbbséggel határoz. Állásfoglalása végleges. Eljárása és állásfoglalásai nem sérthetnek személyiségi jogokat és adatvédelmi szabályokat.

24. Az OBET elnöke az állásfoglalást 15 nap alatt megküldi az eljárást kezdeményező bíró(k)-nak és a MBE elnökének, aki - az anonimitás biztosításával - intézkedik a bírói kar részére a Bírák Lapjában, a Bírósági Közlönyben és a bírósági intranet hálózatán történő közzétételről.

25. Az OBET elnöke évente tájékoztatást ad a MBE Elnökségének és az Országos Választmánynak a Tanács évi tevékenységéről.

26. Az OBET 2005. december 1-jén kezdte meg a működését; tagjainak nevét a melléklet tartalmazza.

¹ A Bírák Etikai Kódexét a Magyar Bírói Egyesület Országos Választmánya 2005. február 26-án fogadta el. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács a 2005. április 12-én tartott ülésén úgy döntött, javasolja, hogy a Kódex egyesületi iránymutatásként kerüljön közzétételre.

² Az OV 2007. december 1-jén hozott döntésének megfelelően az OBET Szervezeti és Működési Szabályzatának előírásán alapul.